

13. МАРКОВИЋ ЛАЗАР саслушаван 23 јуна 1946 године

23 јун

Претрес је почео у 8,20 часова

Претседник пуковник Михаило Ђорђевић: Наставља се претрес по кривици оптуженога Драгољуба Михаиловића-Драже и осталих. Друже заставниче, наредите да се уведу сви оптужени који су јуче били и оптужени **Марковић Лазар**. (Оптужени улазе и седају на црну клупу). Оптужени Марковићу, приђите Суду. Седите. Јесте ли разумели оптужницу?

Оптужени Марковић: Јесам.

Претседник: Осећате ли се криви?

Оптужени Марковић: Не.

Претседник: Јесте ли ви августа месеца 1941 године учествовали на конференцији коју је сазвао Аћимовић Милан, ради издавања једног апела српском народу?

Оптужени: Био сам присутан тој конференцији.

Претседник: Јесте ли апел потписали?

Оптужени: Потписао сам апел, али под околностима које су потпуно искључивале моју слободу одлучивања. Могу то да објасним.

Претседник: Јесте ли ви били упознати са садржином тога апела?

Оптужени: Ја сам добио позив од Аћимовића да дођем у његов кабинет у подне једнога дана, 10 или 11 августа, ради једне важне ствари. Нисам знао о чему се ради. Када сам се пријавио кабинету одвео ме је један чиновник у велики салон где су се раније држале министарске седнице. Ту сам видео десетак-петнаест људи. Још нису почели рад. Нисам знао још никако у чему је ствар. Онда је, или Велибор Јонић или Момчило Јанковић, не сећам се тачно, узео реч, пошто је Аћимовић задоцнио, и објаснио је да се ради о једном прогласу српском народу, који је проглас, по речима његовим, потребан ради тога да народ не би имао теже стање под окупацијом. Тада сам ја видео да сам препадом доведен на један састанак, а не знајући стварно о чему се ради. Мој положај није био нимало угодан. Питање је постављено да ли се одобрава устанак, борба противу окупатора, нападање на разне објекте и саботажа или се то не одобрава. Ако кажете да одобравате, онда је очигледно било шта вас очекује, ако не одобравате, онда је потребно, кад од вас траже, да потпишете апел. За мене је ситуација била врло тешка јер ја нисам имао нимало воље онакав апел да

потписујем под немачком окупацијом. Ради тога сам покушао да се извучем. Кад је дошао ред на мене да се потпишем и изјасним ја сам одговорио да сам ја партиски човек, да имам политичку Групу и да не могу без одобрења својих политичких пријатеља уписите у начелу ништа да потпишем. У том моменту је један од присутних, др. Спалајковић,³¹² напао ме провокаторски како ја смем да се руководим неким партиским обзирима или разлозима кад земља пропада. Изазван, ја сам му оштро одговорио и тиме своју ситуацију још више погоршао. У међувремену дошао је и Аћимовић. Он је узео реч па је покушао да објасни цео тај апел на други начин. Изјавио је да комесари не очекују од тога апела неко дејство у народу, али да им је тај апел потребан ради Немаца, да би заштитили Грађанство Београда од репресалија.

Претседник: Да би показали како Београд није за буну, како је миран?

Оптужени: Сад ћу ја, још једну реченицу имам...

Претседник: Јесте ли ви практично потписали...

Оптужени: Са ;о још једну реченицу...

Претседник: Молим.

Оптужени: Мене ни ово није задовољило, ја сам рекао поново да не могу да потпишем без одобрења својих пријатеља. Тада ми је Аћимовић пришао и рекао да је у интересу моје безбедности да то потпишем. Опомена је била сувише јасна и ја сам био у недоумици шта да урадим. Остао сам при томе да не могу да потпишем без својих пријатеља. Онда ми је казано да имам времена до сутра у подне. Сутрадан потписао сам, после размишљања.

Претседник: Дакле после размишљања потписали сте?

Оптужени: После размишљања о околностима које ће ме затећи ако не потпишем, потписао сам.

Претседник: Јесте ли били претходно упознати са садржином апела?

Оптужени: Пре тога састанка нисам. Тај апел је прочитан на тој конференцији, у почетку рада.

Претседник: Је ли вам било јасно да је то један акт који користи једино окупатор?

Оптужени: То није било меродавно за мене.

Претседник: Молим вас одговорите на питање Суду: Је ли вам било јасно да је апел, који сте потписали, служио и доносио користи једино окупатору, а био уперен против интереса народа.

Оптужени: Објашњење апела дали су Јонић и Аћимовић.

Претседник: Је ли вам било јасно да је апел упућен српском народу био од користи једино окупатору?

Оптужени: Тако питање није постављано.

Претседник: Вама Суд поставља питање: Је ли вам било јасно да је акт, који се зове апел српском народу, који сте потписали, био од користи једино окупатору?

Оптужени: Било ми је јасно да ће служити окупатору.

Претседник: Јесте ли акт потписали?

Оптужени: Потписао сам.

Претседник: Ко је сем вас још присуствовао тој конференцији?

Оптужени: Од личности, којих се сећам, били су др. Спалајковић, Момчило Јанковић, Ристо Јојић, Велибор Јонић, генерал Недић, генерал Петар Косић, било је још неколико лица.

Претседник: Сетите се још тих неколико лица.

Оптужени: Ја... др. Кумануди.

Претседник: Је ли био др. Кумануди?

Оптужени: Био је.

Претседник: Да ли је ствар овако текла као што ви причате? Па-зите ту је и оптужени Јонић. Оптужени Јонићу, устаните и при-ђите Суду. Јесте ли присуствовали конференцији кад је вршено потписивање апела?

Оптужени Јонић: Ја сам дошао са господином Аћимовићем, који је дошао касније, како је навео Марковић.

Претседник: Је ли чињен какав притисак на оптуженог Марко-вића да мора да потпише?

Оптужени Марковић: Притисак није чињен, *неГо је мене лично Аћимовић опоменуо. Ја нисам употребио ту реч да је чињен при-тисак. Ја сам само објаснио ток тоГа рада. Аћимовић је пришао мени лично и рекао да ме саветује у интересу моје безбедности да потпишем.*

Претседник: Онда није потребно, оптужени Јонићу, да ви дајете исказ.

Тужилац: Ја бих желео да се чује његов исказ.

Оптужени Јонић: *Ствар је текла овако. Ја сам био код Господи-на Аћимовића друГим послом и он ми је казао: „Молим вас, пођи-те са мном.“ Онда је тачно што каже Г. Марковић да је он ову оГраду учинио да без припита својих људи не може да потпише апел. Ја сам се у то умешао и рекао г. Марковићу: то се не тражи од вас као претставника Групе неГо да ви као појединац, уста-кнута политичка личност потпишете апел. Толико сам ја уче-ствовао у целој ствари.*

Тужилац: Јесте ли претили Марковићу да потпише апел?

Оптужени Јонић: Ја никада никоме нисам претио.

Тужилац: А да ли је Аћимовић претио Марковићу?

Оптужени Јонић: Не сећам се да ли је Аћимовић прилазио Мар-ковићу.

Оптужени Марковић: Напомињем да нисам рекао да ми је неко претио.

Претседник: Па зашто сте онда, оптужени Марковићу, морали да потпишете апел?

Оптужени Марковић: *Ја Говорим о изразу који је употребио Аћи-мовић. Он мени није претио, него ми је саветовао да у интересу моје безбедности потпишем тај апел.*

Претседник: А да ли би вам, у случају неиспуњења таквог савета, претила опасност да изгубите главу од Немаца?

Оптужени: Ја мислим да ми је претила врло велика опасност.

Претседник: Да ли вам је претила опасност да изгубите главу?

Оптужени: У то време вешани су на Теразијама људи који су помагали побуну у Србији.

Претседник: То је тачно. Али, ви нисте помагали побуну. Да ли би све ви дошли у ситуацију да изгубите главу?

Оптужени: Ја верујем да бих дошао, јер је питање тако постављено да ли одобравам побуну или не одобравам. Ако не одобравам, онда треба да потпишем апел, а ако не бих потписао, значи да стварно одобравам побуну.

Претседник: Нисам вас добро чуо.

Оптужени: Ако изјавим да не одобрава побуну, онда се тражи од мене да потпишем апел, а ако га не потпишем значи да стварно одобравам устанак. И због тога ја сам потписао.

Претседник: Јесте ли ви одобравали устанак или не?

Оптужени: Ја сам био сагласан са сваким отпором против окупатора.

Претседник: А зашто сте потписали апел?

Оптужени: У страху од последица.

Претседник: По српски народ или по вас лично?

Оптужени: За мене лично.

Претседник: Значи, ви сте себе претпостављали читавом народу?

Оптужени: *То је ваш закључак, г. претседниче. Ја то нисам рекао.*

Претседник: Сећате ли се да је у том апелу било и оваквих ствари: „Сваког појединог Србина је гнушање изражено нарочито онда када се на понуду победника за лојалну сарадњу одговара пуцањем из заседе.”

Оптужени: Не сећам се. *Ја сам у начелу био против тога да потпишем ма какав апел.*

Претседник: Да ли се сећате оваквог става у апелу: „Наш народ није комуниста нити има ма какве везе са међународним рушиоцима најсветијих тековина европске културе. Због тога не смемо више седети скрштених руку...”

Оптужени: Ја нисам био стављен у положај да дискутујем о садржини апела. *Ја сам био позван да га потпишем или не потпишем.* Ја сам његов текст знао онда, али га се сада не сећам.

Претседник: Да ли се сећате оваквог става. „Дужност је сваког правог српског родољуба да свим силама настане да се онемогуће паклене намере комунистичких злочинаца.”

Оптужени: Исти одговор који сам дао малопре.

Претседник: Објасните нам још ово. Ви кажете да је тај апел био срачунат на то да се од окупатора спасе народ у Београду.

Оптужени: То су изјавили Момчило Јанковић и Аћимовић.

Претседник: Јесте ли се с тим сагласили?

Оптужени: Не.

Претседник: Па то сте малопре казали. Можда се не сећате шта сте казали пре три минута.

Оптужени: *Ја сам рекао шта су казали Јанковић и Аћимовић.* Ја нисам имао обавештење о апелу, нити сам о њему говорио.

Претседник: Да ли се сећате да је тај апел био упућен српском народу, неколиким милионима људи.

Оптужени: То сам знао у моменту кад сам потписивао.

Претседник: Врло је карактеристично да ви као високи интелектуалац, професор универзитета, писац, политичар, опште позната личност по својим радовима износите са тако брижљивом меморијом ситнице које се односе на ваш положај, шта је рекао Аћимовић, а шта ви, а не сећате се једне маленкости: да је тај апел био упућен целом српском народу и да је то било у доба када се не може очекивати да ће такав један поступак остати без трајног сећања.

Оптужени: *ОпросШите, господине претседниче, ми Говоримо о двама разним стварима.*

Претседник: *Не, ми Говоримо о апелу српском народу који сте ви потписали.*

Оптужени: *О садржини тога апела ја нисам био у могућности да дискутујем. Никакав апел српском народу нисам хтео да потпишем.*

Претседник: Јесте ли апел прочитали?

Оптужени: Прочитао га је Момчило Јанковић. *За мене је било начисто да је он био и блажи ја Га не бих потписао.*

Претседник: Малочас сте на моје питање, одговорили да сте после дужег размишљања, кроз читаву ноћ, тек сутрадан око десет часова, потписали апел.

Оптужени: Тачно.

Претседник: Да ли сте кроз читаво време размишљали какве ће последице произвести један такав апел за српски народ или о томе да би се ви сачували?

Оптужени: Размишљао сам и о једном и о другом.

Претседник: А какав је резултат био?

Оптужени: У опасности за себе и своју породицу, под стварним притиском, ја сам га потписао.

Претседник: А шта је било са оним размишљањем у погледу последица које су могле да наступе по српски народ?

Оптужени: Не схватам значај тога питања.

Претседник: Ви не схватате то, а да ли схватате значај питања када се ради о томе да се ви са својом породицом спасете?

Оптужени: Ја објашњавам како је ствар текла.

Претседник: Схватате ли значај овога питања?

Оптужени: Молим.

Претседник: Малочас сам вам га поставио: Ако не схватате значај питања какве би последице апел произвео у односу на српски народ, да ли схваћате значај питања за вас лично како да се извучете ви и ваша породица из незгодне ситуације?

Оптужени: Ја одговарам онако како је стварно било.

Претседник: Јесте ли били свесни да сте потписом апела дали стварне и политичке подршке окупатору у Србији?

Оптужени: То је сигурно да сам тога био свестан, па зато нисам ни желео да потписујем.

Претседник: Је ли вам познато да су у то време окупатори заједно са домаћим издајницима широм читаве Србије стрељали таоце које су били покупили?

Оптужени: Познато ми је да је окупатор вршио велика стрељања у то време.

Претседник: Јесте ли ви, оптужени Марковићу, крајем августа 1941 године...

Оптужени: Господине претседниче, ја бих желео још да објасним једну ствар у вези са овим...

Претседник: *Молим вас. Јесте ли ви крајем августа 1941 године...*

Оптужени: *Опростите, господине претседниче, ја бих хтео...*

Претседник: *Молим одговарајте на питања Суда. А детаљније имаћете могућности преко одбране. - Ви сте правник - и у завршној речи.*

Оптужени: *Тиче се доказног поступка...*

Претседник: *Чињенице су утврђене у довољној мери по првом делу. То је одбрана...*

Оптужени: *Али ово су чињенице које хоћу да изнесем...*

Претседник: Добро. Кратко и концизно.

Оптужени: Бићу кратак и концизан. У тужби се тврди да је мој страх од окупатора био неоправдан и да је моје држање за време рата...

Претседник: Видите да је то ствар завршне речи. Ви сте правник. Потребне чињенице су утврђене и ви ћете имати прилике да на то реагирате. То је за завршну реч. Јесте ли крајем августа 1941 године учествовали на конференцији, на којој је дошло до избора Милана Недића за кандидата за претседника владе у окупираној Србији?

Оптужени: Нисам учествовао.

Претседник: Је ли учествовао др. Кумануди?

Оптужени: То ја не знам, а из тужбе видим да он изјављује да није.

Претседник: Био сам дужан да вам предочим исказ из записника Недићевог који је цитиран у образложењу.

Оптужени: *Сматрате ли ви да је изјава Милана Недића истинита?*

Претседник: *Суд ће то казати и сматрам да бисте могли да избегавате дискусију са Судом и да заузмете пристojније држање. Суд вама поставља питања а ви одговарате, а Суд не одговара.*

Оптужени: *Ја имам пуно поштовање према Суду и нисам тиме мислио да изразим нешто друго.*

Претседник: *Од вас се то не би могло очекивати. Суд ће на крају ценити све доказе. Ја сам дужан да вам предочим да постоји исказ Недићев у истрази који категорички тврди да сте на конференцији учествовали и каже да сте том приликом узели и реч.*

Оптужени: *Тврдим да то није истина. Да нисам учествовао на конференцији, према томе нисам могао ни говорити.*

Претседник: Јесте ли ви уопште имали везе са Недићем?

Оптужени: Пре формирања Недићеве владе видео сам га једанпут, на скупу код Аћимовића кад се радило о апелу.

Претседник: А јесте ли га видели једанпут на улици?

Оптужени: На излазу с те конференције сусрео сам њега, и генерала Косића и заједно смо продужили пут у правцу Славије где се налази и Недићева и моја кућа...

Претседник: Од када ви станујете на Славији?

Оптужени: Ишли смо у правцу Славије, ја сам станујем у Ресавској улици код Војне болнице. До Официрског дома ишли смо утроје, то је ваљда свега пет минута. Ту смо се одвојили, они су отишли заједно, ја сам отишао својој кући, а да ли су они отишли својој кући ја не знам.

Претседник: Јесте ли се ви чешће виђали са Недићем?

Оптужени: По моме исказу и сећању за време окупације био сам код Недића пет пута, а по исказу Недићевом седам пута. *Значи и по Шома за Шри и по године сваких 6 месеци једанпуШ, Шо јесШ два пуШа годишње.*

Претседник: Јесте ли се налазили са Недићем пре образовања владе од његове стране, помагали га и уверавали да треба да образује своју владу?

Оптужени: Нисам, казао сам да сам се свега једанпут видео у то време с њим после одласка са конференције.

Тужилац: У записнику стоји друкчије.

Оптужени: У коме записнику?

Тужилац: Код иследних власти.

Оптужени: *ОпросШуШе, ШоГа у заиснику нема.*

Претседник: После образовања Недићеве владе, јесте ли се с њим састајали?

Оптужени: На то сам одговорио малопре.

Претседник: Јесте ли му говорили о својој књизи под насловом „0 Хрватима“?

Оптужени: Ја се не сећам да сам с њиме о томе говорио и сумњам да сам могао говорити, *јер нисам био инШиман са Недићем.*

Претседник: Јесте ли му после образовања владе предлагали и приликом реконструкције владе уверавали да сте ви за једну хомогену владу проширену и на остале политичке групе.

Оптужени: Нисам.

Претседник: Недић на записнику у истрази сасвим друкчије говори о томе и о овоме састанку који је одржан августа месеца, када је изабран као кандидат за претседника владе: Да сте и ви учествовали на томе састанку, да сте узели реч том приликом, да сте се после образовања владе у неколико махова налазили с њим и да сте у једној од тих прилика говорили да треба да се направи хомогена влада, да се позову и остале политичке групе; и да сте и пре овога састанка, када је он био изабран да буде претседник владе, да сте и раније једном приликом с њим говорили и уверавали га да баш он треба да образује владу, а кад је он одговорио да то треба да буде неко од политичара, ви сте му рекли: „Не, данас

је баш потребно да владу образује један већи ауторитет који држи све на окупу, а не један политичар."

Оптужени: *Могу ли о Шома да кажем коју реч?*

Претседник: *Ја вас упозоравам иШа има у исШрази. Ви сШе с Шим упознаШи, а, међуШим, ви поричеШе и не признајеШе да сШе овакав разговор и сасШанак са Недићем имали.*

Оптужени: Нисам имао.

Претседник: Јесте ли почетком септембра 1944 године били иницијатор стварања једног такозваног претставничког одбора?

Оптужени: Јесам, престоничког одбора. То је омашка.

Претседник: По вама треба престоничког одбора, а у истрази се стално помиње претставничког.

Оптужени: *Тако је ушло у први записник, па се понављало.*

Претседник: Објасните најкраће како је та ствар текла.

Оптужени: Ја сам са својим пријатељима сматрао, пошто су догађаји пошли повољним правцем, да треба припремити грађанство Београда за дочек ослобођења. Мислио сам да би добро било ради тога довести у везу људе који имају извесне квалификације да претстављају поједине делове грађанства, претставнике разних установа, културних, привредних, социјалних, даље: претставнике група и друштвених организација.

Претседник: Да.

Оптужени: После вентилирања те мисли успео сам да сазовем у половини септембра, не сећам се тачно, између 10 и 15-ог, једну конференцију на којој је било ваљда око двадесетак лица.

Претседник: На чију је иницијативу сазвана та конференција?

Оптужени: Иницијатива је била моја, др. Куманудија и Блажа Анђелића.

Претседник: Ко је све учествовао на тој конференцији?

Оптужени: Уколико се сећам по именима, на том скупу били смо: Кумануди, Анђелић, ја, био је *преШсШавник демокраШске сШранке РучШо Јојић*, био је претставник Радничке коморе Милорад Белић, био је од Лекарске коморе др. Андра Николић, од Трговачке коморе др. Влада Марковић, претседник друштва банкара, од Индустриске коморе био је др. Лаза Ђорђевић.

Претседник: Је ли био Илија Михаиловић?

Оптужени: Био је Илија Михаиловић.

Претседник: А Драгољуб Михаиловић?

Оптужени: Драгољуб Михаиловић био је од спортских друштава.

Претседник: А Богдан Крекић?

Оптужени: Богдан Крекић у име социјалистичке странке и био је један свештеник у име митрополита Јосифа.

Претседник: Добро, у име митрополита Јосифа... Шта је требало да буде задатак тога престоничког одбора?

Оптужени: Ми смо поставили питање о опортуности да формирамо уопште један такав одбор на томе првом састанку и присутни су били вољни и сматрали да би било корисно за грађанство, пошто Београд нема никакво тело и никаквог органа који би могао

да га у ма ком погледу заштити и да би то било добро, и кад смо хтели рад да приведемо крају, један од присутних устао је и рекао да говори у име железничке задруге, то је био Васа Петровић, ја га нисам познавао. Казао је да такав одбор није потребан.

Претседник: Је ли то брат Милутина Петровића?

Оптужени: Није. Он је изјавио да је такав одбор непотребан јер у Београду постоји комитет организације Драже Михаиловића, који претставља Београд и који је меродаван за сва питања Београда. Таква његова изјава направила је пометњу међу нама.

Претседник: Зар претставник Централног националног комитета није био на томе првом скупу?

Оптужени: Ми уопште с њима нисмо имали никакве везе.

Претседник: А зашто?

Оптужени: Дражина организација била је једна борбена организација а ми смо хтели један престонички одбор који претставља грађанство. Ја сам томе Петровићу објаснио да је ово један грађански одбор, а не политички, и да има задатак да штити интересе престоничког грађанства, али је он остао при томе да ћемо доћи у сукоб са Дражином организацијом ако тако продужимо да радимо. И на крају је рекао да се објаснимо са претставницима Дражиног комитета. То је на присутне утицало и зато је остало да се објаснимо Кумануди, Анђелић и ја о томе са претставницима Дражиног комитета. Тражили смо од Петровића да нам каже који су ти претставници Дражиног комитета. Он је одговорио да ће нам саопштити, ако желимо да се с њима видимо. Саопштио нам је да је претседник Дражиног комитета Бора Раденковић, инжењер, да ће га он о овоме обавестити и јавити где можемо да се видимо.

Претседник: И јесте ли се видели?

Оптужени: Састали смо се с њима после неколико дана у згради Врачарске штедионице.

Претседник: Је ли то био први ваш скуп?

Оптужени: Ту је био присутан само Драгиша Јоксимовић, индустријалац. Други састанак имали смо у згради Шумадиске кредитне банке. Ту је дошао као претставник Дражине организације Драгиша Јоксимовић са још два члана, Ацом Павловићем и Никицом Стефановићем, адвокатима. Овоме састанку присуствовали смо Кумануди, ја и Анђелић. У разговору они су били против тога да се ствара ма какав одбор у Београду. Др. Кумануди и ја бранили смо и казали да овај одбор нема никакве везе са организацијом Драже Михаиловића, да ми стварамо одбор у интересу грађана Београда и изјавили смо на крају да не можемо да примимо њихово тумачење. Онда је Аца Павловић посредовао и рекао: „Добро, али ми морамо да пратимо ваш рад.“ Ми смо казали: „Наш ће рад бити отворен, немамо ништа сумњиво, нарочито не против вас, желимо само грађанство да штитимо, - и рекли смо: „Ако вам требају обавештења, даћемо вам их.“ Пошто је у нашем одбору био члан и др. Божидар Попадић, инспектор министарства пољо-

привреде, а он је дошао у име Савеза земљорадничких задруга, Аца Павловић рекао је: „Божидар је и члан Дражиног комитета а и у вашем је комитету, па ће нас он обавештавати.”

Претседник: Кажете да сте били на састанку у Шумадиској банци, је ли то банка Илије Михаиловића?

Оптужени: Јесте, он је главни акционар.

Претседник: Да ли су се сложили ови Дражини претставници да се ипак вама дозволи да се организује тај београдски, како кажете, престонички одбор?

Оптужени: Они су на изјаву Аце Павловића изјавили да су сагласни с тим и ми смо отишли са утиском да нам неће сметати.

Претседник: Али има извесних контрадикција између ваших изјава у истрази и сада.

Оптужени: Можда контрадикција у изразима, али у суштини мислим да нема.

Претседник: У истрази кажете: „Дозволили нам да можемо да се организујемо.”

Оптужени: Може бити да сам тако казао, *мада ми у истрази није било слободно да у записник диктирам свој исказ, него је то иследник својим речима репродуковао, нећу тиме да кажем да је поГрешно репродуковао.*

Претседник: *Али тиме суштина исказа није била повређена?*

Оптужени: *Није, само треба водити рачуна и о овом мом садашњем објашњењу.*

Претседник: Јесте ли имали могућности да прочитате записник?

Оптужени Марковић: Иследник је диктирао у машину, а верујем да је тачно.

Претседник: Јесте ли слушани?

Оптужени: Слушао сам. Иследник никад мени није дозвољавао да издиктирам свој одговор, *неГо је мој одговор својим речима унео у записник.*

Претседник: *Је ли то важно?*

Оптужени: *Важно би било да издиктирам мој исказ.*

Претседник: *Вама је као правнику познато да се то изузетно допушта онда кад треба да се добије права слика чињеница ако осумњичени тачно од речи до речи исприча.*

Оптужени: *Ја сам то навео да би објаснио ову супротност.*

Претседник: Јесу ли од тада на следећим састанцима тога комитета присуствовали Дражини претставници?

Оптужени: Био је увек вероватно Божидар Попадић, али он је био члан нашег одбора као претставник Савеза земљорадничких задруга.

Претседник: Је ли позиван и Аца Павловић?

Оптужени: Позиван је и Аца Павловић.

Претседник: Је ли долазио на састанке и командант Београда?

Оптужени: Једног дана довео је Попадић тога команданта, било је нас неколико чланова одбора, али није била седница.

Претседник: Да ли је Недић знао за ове припреме?

Оптужени: Ја сам чуо да је Илија саопштио Недићу да се спрема формирање једног одбора. Ја сам протестовао што је то Илија казао и од тога доба Илија није више био позиван.

Претседник: Је ли Недић знао за рад тога одбора?

Оптужени: Верујем да је знао кад му је Илија саопштио.

Претседник: Јесу ли власти предузимале што против вас?

Оптужени: Не.

Претседник: Јесу ли и Немци знали?

Оптужени: Не знам.

Претседник: Допуштате ли могућност да је Недић то казао Немцима?

Оптужени: Није искључено.

Претседник: Допуштате ли могућност да је смео Недић да не саопшти овакву једну ствар својим господарима, Немцима?

Оптужени: То нисам у стању да ценим, али верујем да је могао то да каже.

Претседник: Јесте ли ви од прилике у то време писали какав меморандум?

Оптужени: Ја сам саставио један меморандум, управо један пројекат меморандума за савезничке владе.

Претседник: А за Петра?

Оптужени: Хтео сам то доставити и влади у Лондону и краљу Петру, али меморандум је био упућен, управо намењен савезничким владама.

Претседник: Шта је била замисао тога меморандума?

Оптужени: Мало је чудновато што се саслушавам по оптужби да сам саставио меморандум савезничким владама које нису непријатељске владе.

Претседник: Али не саслушавате се ви због меморандума, колико сам ја разумео оптужбу, него због садржине меморандума. Ради се о томе јесте ли ви у меморандуму оштро устали против помоћи коју су савезници пружали Народноослободилачкој војсци нападајући ослободилачки покрет одвратним лажима и клеветима и тражили од савезника да се помогне организација ДМ, да се интервенише у корист ДМ. То је предмет оптужбе. Отворите оптужбу на страни 77, тачка г.

Оптужени: *Знам тек са оптужбе.* Изјављујем да је овај меморандум био приватно написан и лежао је у мојим хартијама, а није уопште упућен нити предан онима који би имали да га потпишу, а камо ли којима је намењен.

Претседник: Ко је састављач овога меморандума?

Оптужени: Ја сам састављач тога меморандума и ја сам саставио искључиво да служи мени као докуменат за одбрану пред претставником Дражине организације, да покажем да у своме раду немам ништа што би изгледало као нешто упућено противу те организације. Меморандум је симулирани документ. *Имао је искључиво ту сврху и због тога је изнета критика Комунистичке партије.*

Претседник: Ви сте исто иа универзитету учили друкчије шта је фалсификовани докуменат.

Оптужени: Ја сам казао симулиран је докуменат био.

Претседник: Хтео сам да проверим. Ја сам казао оно што сам научио од вас.

Оптужени: *Ја понављам докуменат је био симулиран и није имао сврху која је изгледала по тексту.*

Претседник: Ко је радио поред вас?

Оптужени: Сам сам састављао.

Претседник: Упозоравам вас да сте у истрази казали да је на том радио и Коста Кумануди.

Оптужени: Може бити да сам хтео то. Знам да је долазио Анђелић.

Претседник: Казали сте у истрази: „Ко је поред вас радио на том меморандуму?" Одговор гласи: „Ја сам и др. Кумануди." - Допуштате ли могућност да је иследник својим речима исказао ову мисао?

Оптужени: Ја верујем да сам то казао, али се сад поправљам. Ја сам то сам радио.

Претседник: Кад говорите истину: сад или у истрази?

Оптужени: Ја говорим сад истину и ја сам и онда кад сам промислио видео да нисам тачно казао.

Претседник: Шта је истина.

Оптужени: Ово што сам сад рекао, да сам сам радио.

Претседник: Значи да оно у истрази није било тачно?

Оптужени: Не.

Претседник: Како мењате исказе као камелеон боју. Ви нисте у истрази казали да је то симулирани докуменат.

Тужилац: Ви сте казали у истрази да је фалсификовани докуменат.

Оптужени: *Ја понављам да сам у истрази имао да одговорим само на постављена питања и на моје покушаје да објасним иследник ми је казао да ћу то код Суда објаснити.*

Претседник: Ваши су одговори врло концизни.

Оптужени: *Само на питање иследника јер мени није дата могућност да објасним ствар.*

Претседник: *Јесте ли можда могли замислити обрнуту ситуацију да иследник одГовара на ваша питања? То је тако, у читавом свету се тако ради, иследник поставља питања а осумњичени одГовара на сва питања. Имате и други начин саслушавања где се у наративном облику износи ток ствари па се онда уносе питања и бележе одГовори на иста.*

Оптужени: *Ово је мој одГовор на питање јавноГ тужиоца.*

Претседник: *Али то се ради о документу који је поднет од стране народних власти ФНРЈ.*

Оптужени: *У поГледу садржине меморандума изјављујем да не верујем да је у меморандуму написано како стоји у оптужници. Иследник није хтео да допусти ни да прочита тај меморандум при саслушавању. Изјављујем да очекујем да се прочита мемо-*

рандум и контролише да ли је тачно овако речено или има и други смисао.

Претседник: Признајете ли ви да је ваш апел од почетка до краја неистинит?

Оптужени: Ја се текста не сећам. Тај меморандум имао је за циљ да ме заштити и ја сам унео намерно неке ствари против партизана у тежњи да себе штитим. Кад се прочита, а молим да се прочита тај меморандум или нека ми се да да прочитам, па ћу дати одговор.

Претседник: Ви сте писали, па ваљда знате шта је.

Оптужени: Ја сам пуно ствари писао, не могу напамет да знам.

Претседник: Можемо неке делове и да вам прочитамо.

Оптужени: *Зашто делове, Господине претседниче, прочитајте цео, јер и други делови су моји.*

Претседник: *Јесу, јесу.* Овде је ваш оригинал, вашим рукописом писан.

Оптужени: Па признајем да сам ја писао.

Претседник: Тужба је узела извесне инкриминисане ставове. Разумљива је ствар да ће у доказном поступку да се прочита читав документ и као такав да се цени у свима појединостима које су и негативне и повољне по вас.

Оптужени: *Али ви сте питали за цео меморандум, а ако питате за цео нека се прочита цео меморандум.*

Претседник: *Прочитаће се у доказном поступку* (чита): „Нека нам је допуштено да споменемо да је Београд за оно време преживљавао врло мучне моменте. Он је присуствовао потпуно немоћно масовном убијању 100.000 Срба од стране егзалтираних и залуђених Хрвата у оним деловима територије која је у пролеће 1941 године у Загребу проглашена, под заштитом сила осовине, да припада новоствореној такозваној независној држави Хрватској, али при свему томе Београд није изгубио веру у будућност српског народа...”

Оптужени: *Да ли се и то инкриминише?*

Тужилац: *Има и инкриминисаних израза оптужени Марковићу.*

Претседник: *(Чита даље): Што се тиче Комунистичке партије под Јосипом Брозом Титом и његове акције уперене против Срба било би сасвим правично... итд.* Је ли акција под руководством Јосипа Броза Тита била комунистичка и била против српског народа? Да или не.

Оптужени: На то питање одговорићу. Ја сам то написао. Кад добијем завршну реч, јер ми се не допушта овде да дам опширна објашњења.

Претседник: *Ја не видим да вам је ускраћено.*

Бранилац Марковића: *Нека објасни, а ако прекорачи можете Га опоменути.*

Претседник: (чита): „Пошто партизански покрет има за циљ уништење сваког легалног правног поретка у Југославији... Претензије Комунистичке партије да наметне своју вољу већини српског

народа, која већина никако није комунистички расположена.... Савезничке владе учиниле су грешку када су понудиле своју помоћ Титу и партизанима. *Па и само немилосрдно бомбардовање Београда и других Градова Србије без војних објеката ствара код Срба уверење да се и то врши ради помагања Тита. Савезничке државе имају довољно сретстава да то учине, да се обустави Грађански рат. Данас је последњи тренутак за њих да интервенишу и да спасу не само нашу земљу од хаоса револуције, неГо и своју властиту репутацију од заслужене срамоте"* ако продуже да дају помоћ Титу и да тиме подржавају грађански рат... и тако даље. Закључујући овај меморандум претставници Београда упућују хитан апел краљу, југословенској влади у Лондону и савезничким силама да се обустави грађански рат итд."

Оптужени: Ја мислим да сада изгледа и тај меморандум друкчије када се види да је то главна идеја.

Претседник: Која је главна идеја?

Оптужени: Да се обустави грађански рат.

Тужилац: Какав је грађански рат вођен у Југославији?

Оптужени: Борба између два народна покрета, између Драже и покрета партизана.

Претседник: Је ли вам познато да је вођен рат од стране партизана и Народноослободилачке војске против окупатора?

Оптужени: Познато ми је.

Претседник: Је ли вам позната чињеница да су четници сарађивали са окупатором?

Оптужени: То ми није било познато.

Претседник: Је ли вам била позната чињеница да су, како сте изјавили на записнику у истрази, Дражини четници, односно Дража, почели братоубилачки рат нападом на партизанае? (оптужени ћути) Ту је оптужен и Михаиловић. Је ли вам познато ко је изазвао братоубилачки рат, а не грађански рат?

Оптужени: Ја у детаље нисам био упознат.

Претседник: На питање у истрази „Ко је изазвао братоубилачки рат, односно чија је кривица да је дошло до сукоба између четника и партизана, одговорили сте, „С обзиром на непријатељску пропаганду у 1941 години нисам био начисто ко је био изазивач тога сукоба између партизана и четника, наиме јесу ли то изазвали партизани или четници. Но ни тада нисам мислио да су партизани изазивачи сукоба. Већ у 1942 години било ми је јасно и знао сам да је Дража Михаиловић први ударио на партизанае и тако изазвао братоубилачку борбу." Је ли ово истина што сте рекли у истрази или сте ово рекли да се удобрите самом иследнику?

Оптужени: Откад је тај исказ, од којег датума?

Претседник: Одмах ћу вам рећи. То је записник од 18 септембра 1945 године. Према томе?

Оптужени: Молим.

Претседник: Према томе је ли меморандумом помажете...

Оптужени: Ћути (слеже раменима.) Немам шта да одговорим на то.

Претседник: Је ли овакав меморандум у ствари помагање покрета Драже Михаиловића?

Оптужени: Ту сврху није имао. Он је имао сврху да мене заштити од организације Драже Михаиловића.

Претседник: Је ли по садржини помагање покрета Драже Михаиловића?

Оптужени: Он није изишао из моје собе.

Претседник: Ко га је читао сем вас?

Оптужени: Само Блажо Анђелић.

Претседник: А Кумануди?

Оптужени: Не, за Куманудија не могу да кажем, не знам, а знам сигурно да сам Блажи Анђелићу дао један примерак да га чита и молио га да га употреби кад би по мене било потребно, ако би према мени какве мере биле предузете.

Претседник: Да ли је овакав меморандум, каквог сте ви написали, конвенирао Немцима?

Оптужени: То не могу да ценим, у њему се Немци не спомињу.

Претседник: Није важно што се не спомињу Немци, овде се напада покрет Народноослободилачке војске, напада се помоћ коју савезничке власти дају народноослободилачком покрету, позива се да се интервенише да се та помоћ обустави, да се интервенише у корист покрета Драже Михаиловића.

Оптужени: То нема, господине претседниче, баш то је важно што се у њему тврди да сам ја тражио да се интервенише у корист Драже Михаиловића, а тога нема у меморандуму.

Претседник: Па прочитаћемо га... Напада се народноослободилачки покрет, тражи се обустава помоћи... фактички то претставља помагање покрета Драже Михаиловића...

Оптужени: То није била сврха меморандума.

Претседник: Добро, није била сврха, а што је била сврха нетачно излагање и обавештавање савезника?

Оптужени: Сврха је била у погледу мира и покрета у погледу... Садржај му је био, главни циљ, да савезници заведу мир и ред у нашој земљи и да престане свака узајамна борба.

Претседник: Јесте ли ви тиме тражили да они интервенишу овде код нас?

Оптужени: Молим?

Претседник: Да ли сте тражили да они интервенишу код нас?

Оптужени: Не, тражио сам.

Претседник: Па малочас овде рекосте...

Оптужени: Како стоји у меморандуму тако сам тражио, напамет се не сећам.

Претседник: (Чита делове меморандума): „Да забране... и све савезничке владе, са молбом да обуставе грађански рат у српским крајевима Југославије, да забране свако даље проливање крви међу синовима исте југословенске нације (једна нација)...“ Је ли постоји само једна југословенска нација?

Оптужени: Молим?

Претседник: Је ли има више нација?

Оптужени: Па више народности, али има једна југословенска нација.

Претседник: (Чита даље делове меморандума): „... И помогну како би се успоставила... као једино правилна и реална основица за решење спорних проблема у миру и хармонији и обостраном споразуму у облику демократске федерације трију грана југословенских федерација... Последњи моменат у коме ми упућујемо овај апел и ми чврсто верујемо да наш крик неће остати без помоћи...” Како на тај начин мислите да забраните да се обустави грађански рат?

Оптужени: Ја мислим да је народноослободилачки покрет слушао савезнике. Веровао сам да он ради споразумно у хармонији са савезницима.

Претседник: То је ваше веровање било правилно. Савезници су ратовали противу фашизма.

Оптужени: И према томе да су савезници у могућности да наметну и једнима и другима, у првом реду баш Дражиној организацији, да наметну јединство у борби.

Претседник: Ви кажете да обуставе грађански рат. Како то обуставе?

Оптужени: Да се успостави споразум. На пример све су снаге могле да се ставе под заједничку команду. *То би било у интересу земље.*

Претседник: Јесте ли ви ширили овај меморандум, јесте ли га давали коме?

Оптужени: Никоме нисам давао. Он је написао само у два примерка, један је био код мене, а један сам дао Блажи Анђелићу.

Претседник: Када сте написали овај меморандум?

Оптужени: Крајем септембра или почетком октобра, онда када је изишла једна јавна претња.

Претседник: Које године?

Оптужени: 1944.

Претседник: Је ли у то време већ био образован комитет за дочек?

Оптужени: Радио је овај комитет.

Претседник: Јесте ли имали везу са дражиновцима?

Оптужени: Ја везу са дражиновцима уопште нисам имао.

Претседник: Мислим на везу преко Попадића са комитетом.

Оптужени: Имао сам ту везу.

Претседник: Објасните сада Суду зашто сте имали да се плашите од дражиноваца?

Оптужени: Једнога дана излепљени су по Београду по зидовима плакати да се у Београду ствара некакав одбор и да тај одбор нешто спрема, али да су изасланици покрета ту и да ће се обрачунати са сваким који буде радио ма шта без споразума са Дражином организацијом. Тај плакат, текст те претње, објављен је после у листу „Глас Београда”, органу Дражиног покрета у Београду и тиме је та претња појачана.

Претседник: Па добро, оптужени Марковићу, и пре тога момента постоји чињеница коју сте Суду саопштили да између вас и дражиноваца постоји сарадња кроз овај комитет за дочек. Шта сте ви то радили противно, па да су дражиновци претили?

Оптужени: Ми стварно нисмо давали никавог повода, али нисмо знали ко је све био од утицаја у том комитету.

Претседник: Имали сте Попадића, Ацу Павловића, били сте са командантом Ивом-Ђоком Павловићем.

Оптужени: Фактично је да је тај плакат објављен и да је постојала та претња. Ја разјашњавам то тиме што су од Попадића чули да смо ми тражили везу са претставницима Комунистичке партије. Изгледа да је то њих увредило и да су за то издали ове претње.

Претседник: Добро. Да се вратимо на претходно питање. Да ли би овакав меморандум, каквог сте га ви написали, користио Немцима, конвенирао Немцима?

Оптужени: Меморандум такав написан је да се омогући баш што јача борба против Немаца.

Претседник: У истрази сте поводом тога меморандума сасвим другачије ствар претставили него што данас износите пред Судом.

Оптужени: *Иследник код тога питања никако није хтео да ствар изнесе како сам ја хтео него је постављао питања како је он хтео.*

Тужилац: *Оптужени не Говори истину.*

Оптужени: *Ја Говорим истину, молим јавноГ тужиоца да ме не вређа. Ја сам још увек слободан Грађанин Србије и ЈуГославије...*

Тужилац: *У затвору....*

Оптужени: *Ако сам у затвору нисам још осуђен.*

Тужилац: Молим друже претседниче да се оптужени Марковић изјасни да ли је тучен, мучен и да ли су му искази изнуђивани, јер покушава да оваквом једном очитом злонамером, њему својственом намером, оклевета иследнике који су Га саслушали. Он је саслушаван пет пута.

Претседник: Оптужени Марковићу, јесте ли тучени, малтретиранни, злостављани? Да ли је над вама вршена психичка пресија?

Оптужени: Само једанпут иследник кад нисам хтео да дам одговор на питање, претио ми је да има средства да ме натера да дам одговор.

Претседник: Сећам се ја тога питања. То средство био је сведок који је прекуцао ваше брошуре.

Оптужени: Јесте.

Претседник: Још једном хоћу да вас опоменем: Ви кажете да вам је кроз читаво време иследник постављао питања онаква каква је он хтео.

Оптужени: Тако је.

Претседник: Хоћете ли тиме да кажете да сте хтели да вам иследник поставља питања онаква каква ви хоћете?

Оптужени: Нисам хтео то да кажем.

Претседник: Зар вам није било јасно да сте ви лице осумњичено као извршилац извесних кривичних дела која се гоне и да сте ви

тај који има да буде ио томе испитиваи, и с обзиром на бојазан, ви знате по кривичном поступку услед бојазни да кривично дело исто или сличне врсте учините стављате се у истражни затвор, притвор до окончања. То је вама као правнику, нема сумње, јасно. Оптужени: Тако је. *Али по нашим законима који нису укинуги иследник је дужан да Шражи праву исШину и Шреба да омогући окривљеном да чује свако његово објашњење. Мени Шо није било омогућено.*

Претседник: *Ваш записник износи 69 куџаних сШраница.*

Тужилац: *Молим друже преШседниче да оптужени Марковић не клевета народну власт. Малопре је рекао да је он био присиљен да да одГовор када му је иследник рекао да има једно средство, испоставља се да је то средство сведок који је прекуџавао њеГову брошуру. Ово су инсинуације које на Суду треба да буду разјаишњене и раскринкане. Молим Суд да ли усваја или не усваја предЛОГ да се опШужени Марковић изјасни по томе, иначе ћу предложити саслушање иследника да му у очи каже да лаже, саслушање иследника и дактилографкиње.*

Оптужени: *Ја понављам оно што сам рекао да сам морао да дајем одГовор само по оним питањима која су ми постављана, иначе друГо ја нисам ништа рекао.*

Претседник: Друже тужиоче хоћете ли још каквих објашњења?

Тужилац: Ништа више.

Претседник: Оптужени Марковићу, у истрази где сте једино, питањима која вам је постављао иследник, били приморавани да дајете своје одговоре, поводом меморандума, на неколико страница, врло опширно, на безброј питања исказали сте не оно што сте данас пред Судом рекли, тј. да је тај спис, рукопис требао вама да послужи као једна одбрана на случај извесног препада дражиноваца на вас, него, напротив, исказали сте да сте читаву ствар спремили да је, кроз онај претставнички одбор, протурите и да се после евентуално коригира, итд., надугачко сте објашњавали, то нема смисла ни читати, јер је сувише опширно, затим да се кроз одбор провентилира и у истини упути избегличкој емигрантској влади, некадашњем краљу Југославије Петру и савезничким владама.

Позивам вас да ми одговорите шта је истина: да ли оно што сте у истрази исказали, или ово што сада пред Судом исказујете у погледу меморандума и намере његове употребе.

Оптужени: Смисао је мога исказа тај и права је истина ово што сам сада казао. *Ја сам допуштао моГућност да тај меморандум, ако бих био позван на одговор, буде показан и да се о њему евентуално дискутује у том одбору, јер иначе би цела моја одбрана заснована на Шаквом документу била бесмислена када не бих допустио и ту моГућност да меморандум дође на претрес. Ја сам спремио тај документ да Га моГу показати.*

Претседник: Значи јесте ли га спремили за оно друштво које је било расположено против народноослободилачког покрета, про-

тив Народиоослободилачке војске, и против савезничке помоћи Народноослободилачкој војсци итд.

Оптужени: *Ја сам спремио Шај меморандум, како сам рекао, за своју одбрану. Он је имао да ме заштићи и покаже да нисам ништа намеравао да радим против покрета Драже Михаиловића.*

Тужилац: Ја бих предложио да се прочита исказ оптуженога код истражне власти о том моменту.

Претседник: То је сувише дугачко.

Тужилац: То је потребно, јер ви, друже претседниче, имате такву ситуацију да оптужени пориче чињенице које је изнео пред истражном влашћу. Проучавајући његове записнике ја сам констатовао да оптужени о једној ствари у једном записнику говори једно, у другом записнику друго, а у трећем записнику говори треће. Он је покушавао да вара иследну власт, а сада покушава да вара и Суд. Зато предлажем да му се предоче његови искази пред иследном влашћу. Овде је пред Судом констатовано да му искази нису изнуђавани, али ако то није довољно утврђено, ја тражим да се оптужени поново изјасни: да ли је тучен, мучен и да ли је присиљен да даје такве исказе.

Претседник: То је рашчишћено. - Оптужени Марковићу, реците како се тачно звао тај одбор за дочек?

Оптужени: Престонички одбор грађана.

Претседник: А зар се није звао београдски престонички одбор?

Оптужени: Не могу тачно да се сетим. Главно да се звао престонички. Говорило се и о томе да тај одбор треба да има претставнички карактер и да у тај одбор треба да уђу људи које претстављају поједине странке и групе, па је називан и претставнички одбор.

Тужилац: А зашто се звао београдски престонички одбор када је Београд престоница.

Оптужени: Звао се престонички одбор. *Ми се нисмо регистровали код трговачког суда, неГо смо га звали некад овако, некад онако.*

Претседник: Потписујући апел српском народу јесте ли на тај начин сарађивали са окупатором?

Оптужени: Нисам.

Претседник: Јесте ли тиме пружили моралну и политичку подршку окупатору?

Оптужени: Стварно јесам, али против своје воље. (у публици смех)

Претседник: Оснивајући престонички одбор, повезујући се кроз тај одбор са националном комитетом, и повезујући се са Дражиним командантом Београда Ђоком Павловићем, јесте ли ви на тај начин такође помагали сараднике окупатора, те према томе и самог окупатора?

Оптужени: Ја изјављујем да се ми нисмо повезали са организацијом Драже Михаиловића. Ми смо само дали изјаву да не радимо ништа против те организације.

Претседник: Да ли ви уопште никакве везе нисте имали са Дражом Михаиловићем?

Оптужени: Никакве.

Претседник: Никада и никакве?

Оптужени: Никакве праве везе нисам имао.

Претседник: Јесте ли можда писали Дражи Михаиловићу неко писмо.

Оптужени: То нису везе. Веза би била ако би он тражио од мене нешто једним писмом и ја му одговарао. Да сам тражио у томе писму да се оградим од једне ствари од претставништва радикалне странке у Централном комитету.

Претседник: А јесте ли упутили неко писмо у коме се ви нудите за његов рачун?

Оптужени: Ја то писмо нисам писао.

Претседник: Па ипак сте писали једно такво писмо.

Оптужени: Нисам писао. Нека ми се покаже то писмо.

Претседник: Оптужени Михаиловићу устаните и приђите Суду. (Оптужени Михаиловић прилази Суду) Је ли вам се оптужени Марковић нудио за сарадњу?

Оптужени Михаиловић: Добио сам од оптуженог Марковића два писма. Нудио се.

Претседник: Испричајте ту ствар.

Оптужени Михаиловић: Молио ме је да му помогнем да иде у иностранство.

Претседник: Устаните оптужени Марковићу када стоји и други оптужени Михаиловић.

Оптужени Михаиловић: Молио ме је да му издејствујем да иде у иностранство и да заступа моју ствар.

Претседник: Оптужени Марковићу одговорите Михаиловићу у очи.

Оптужени Марковић: Нисам такво писмо писао. Само једно писмо писао сам у коме сам вам послао један елаборат. Ја сам тај елаборат пропратио писмом у коме сам вас молио да пажљиво проучите и примите к знању оно што се у елаборату износи. Том приликом сам казао да ваш покрет нема ону подршку у народу за коју верујете да има. Ја сам рекао чисто пријатељски да немам ништа против вашег покрета *и да сматрам да би требало да примите к знању да радикална странка није уз вас.* То је моје једно једино писмо које сам вам послао мислим у месецу јуну 1944 године.

Оптужени Михаиловић: Добио сам два писма, само се не сећам свега тога и молио бих да ми се предочи, пошто више не познајем целокупан материјал. Ја нисам одговорио на та писма, јер нисам хтео да примим вашу понуду.

Претседник: Јесте ли ви оптужени Михаиловићу упутили позив Марковићу да преко ваше организације емигрира у Италију.

Оптужени Михаиловић: Ја не знам шта све може да буде у тим документима. Ја бих молио да ми се предочи материјал јер је то огроман материјал кога се више не сећам.

Претседник: Питам вас обратно. Да ли вам је оптужени Марковић упутио понуду и жељу да емигрира у иностранство?

Оптужени Михаиловић: Ја бих молио да се по тој ствари чује Мољевић. Он ваљда боље зна. Ја нисам био властан да решавам политичке ствари.

Оптужени Марковић: Ја не знам да ли се ово питање председника односи на исказ дат пред иследним властима поводом једног мог сусрета са Милицом, женом Живка Топаловића.

Претседник: Што ви то питате оптуженог Михаиловића?

Оптужени Марковић: Ја то објашњење тражим од председника Суда.

Претседник: То се односи на оно писмо од Мите Лазаревића.

Оптужени Марковић: Ја нисам у томе писму тражио неку потпору.

Претседник: Да ли сте добили позив од Драже Михаиловића да емигрирате у Италију?

Оптужени Марковић: Тога се не сећам тачно, али реците ми шта стоји даље у томе писму.

Претседник: „Кад вас је Дража позвао да емигрирате, негде у априлу 1944 године, преко кога вас је позвао? - а ви одговарате: преко Мите Лазаревића, резервног официра, иначе команданта аеродрома. - Он вас пита: јесте ли се одазвали овоме позиву, а ви одговарате: нисам. - Питао вас је даље, због чега вас је Дража позвао да емигрирате у Италију, - а ви одговарате: у писму о томе ништа није било - а шта ви претпостављате - одговор: сигурно да је мислио да из Италије помогнем његову акцију.“

Оптужени Михаиловић: Нисам желео ни ја нити је Централни комитет желео.

Оптужени Марковић: (Обраћајући се оптуженом Михаиловићу): Да ли знате штогод о писму Мите Лазаревића?

Оптужени Михаиловић: Не знам о томе ништа.

Претседник: Оптужени Мољевићу, приђите Суду. Је ли можда Централни национални комитет упућивао неко писмо оптуженом Марковићу, којим га је позивао да емигрира у Италију?

Оптужени Мољевић: Није.

Претседник: Обрнуто, је ли оптужени Марковић упућивао неко писмо оптуженом Михаиловићу или комитету у коме је нудио своју сарадњу и одлазак за иностранство?

Оптужени Мољевић: Није, не сећам се.

Претседник: А видите, Мулалић испитан сада у Казненом заводу каже друкчије „да сте ви, оптужени Мољевићу, то писмо читали.“

Оптужени Мољевић: Ја сам примио једно писмо од оптуженог Михаиловића, једно опширно писмо као један елаборат и приказ, у коме се радило о неким стварима унутрашњим у радикалној странци, о радикалном главном одбору и групи оптуженог Марковића, али ја нисам хтео да се у те ствари партиске упуштам, јер смо ми поставили били принцип да се у колаборацију узимају само матичне странке, а дисидентске групе евентуално само уз матичне.

Претседник: Зар је Марковићева група дисидентска?

Оптужени Мољевић: Ја сам је сматрао као дисидентску групу.

Оптужени Марковић: Радикална странка има три групе.

Претседник: Јесу ли све дисидентске?

Оптужени Марковић: Изгледа.

Претседник: Мулалић каже: „Ја сам затекао у Врховној команди, која се налазила у околини Јанчића, да Дража чита писмо, које је било писано машином на неколико страна у виду једног реферата о политичкој ситуацији у земљи и на страни, у коме је он изложио потребу одашиљања од стране Драже једне делегације у Лондон ради поправке Дражиног положаја код савезника. Ту је напоменуто да би вођа те делегације требао да буде он - Лазица“, тако стоји у записнику, „пошто је наводио да он има добре везе у иностранству. Тада је био присутан Мољевић, који је тада био против тога, да се Марковић уопште узме у обзир, већ је тада одређено да делегацију предводи Адам Прибићевић.“

Оптужени Мољевић: О питању делегације која ће ићи у иностранство расправљано је на седници комитета у Рошцима и тада је решено да иде Адам Прибићевић.

Претседник: Је ли било речи о Марковићу?

Оптужени Мољевић: Не. Како ће у делегацију ући неко који није члан ове заједнице?!

Претседник: Имате ли евентуално код суочења још што да кажете ви, оптужени Марковићу?

Оптужени Марковић: Немам.

Претседник: Има ли што тужилац?

Тужилац: Немам.

Претседник: А одбрана?

Бранилац Александар Николић: Немам ништа.

Претседник: Можете сести оптужени на ваша места.

Дајем 15 минута одмора.

Наставак претреса после одмора

Претседник: Наставља се претрес. Заставниче, наредите да се уведу оптужени. Оптужени Марковићу приђите Суду. Ви малочас рекосте да се овај одбор звао „Престонички“, а у ствари закључујете овако: „Меморандум претставника Београда“, - је ли то претставнички или престонички?

Оптужени: Одбор је био престонични, али су у одбор примљени људи не арбитарно, без икаквог критеријума, него само они који су имали неке квалификације...

Претседник: Квалификације да неког претстављају?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Је ли то онда претставнички?

Оптужени: То је престонични одбор са људима који имају извесне квалификације да претстављају Београд.

Претседник: Преведите нам ово са енглеског на српски, из вашег рукописа, ја не знам енглески.

Оптужени: (Преводи): „Комитет националних, економских и културних удружења и организација у Београду“.

Претседник: Је ли то претставнички или престонички комитет?

Оптужени: То је и једно и друго, али има и изванредан претставнички карактер.

Претседник: Зашто сте онда малочас казали престонични?

Оптужени: Ово је мој састав што сам превео, а одбор се звао престонични.

Претседник: Према томе, да ли се тужба послужила нечим што не одговара вашем оригиналу?

Оптужени: Није, али је то омашка.

Претседник: Није омашка, јер у вашем оригиналу стоји претставнички. - Преко кога сте све одржавали везу са организацијом Драже Михаиловића?

Оптужени: Са организацијом Драже Михаиловића први пут сам дошао у везу - ако је то веза - кад ми је послао писмо тај капетан Мита Лазаревић.

Претседник: Добро, онда?

Оптужени: Онда када ме је звала Милица Топаловић преко Божицара Топаловића, кога раније нисам ни познавао. Божицар Топаловић дошао је мојој кући и звао ме да дођем до Милице.

Претседник: И преко кога још?

Оптужени: Упутио сам једно писмо и преко окружног начелника Душана Путниковића, јер сам чуо да он познаје људе који могу да доставе сигурно то писмо. У тужби се наводи да сам одржавао везе са Илијом Михаиловићем, али ја с њим никада нисам разговарао о Дражи Михаиловићу. Илија се већ одавно одвојио од радикалне странке. У тужби се не налази никаква чињеница из које би се видело када сам то преко Илије Михаиловића био у некој вези са организацијом Драже Михаиловића.

Претседник: А ово у претставничком одбору?

Оптужени: Одбор није уопште имао везе са Дражом Михаиловићем. Одбор је имао једну мисију...

Претседник: Како можете да кажете да није било никакве везе кад је ту био Божицар Попадић.

Оптужени: Та је веза била, али не ради неког узајамног рада.

Претседник: Је ли то рад или није рад?

Оптужени: Није рад, него је организација Драже Михаиловића завиривала у наш рад преко Божицара Попадића.

Претседник: Јесте ли примали штампане ствари и издања организације ДМ?

Оптужени: Никада.

Претседник: У истрази сте друкчије рекли.

Оптужени: Казао сам да сам добио по неки пут од неког пријатеља понешто.

Претседник: Јесте ли добијали четнички билтен, листове, „Глас Београда“?

Оптужени: Добио сам понеки број.

Претседник: Јесте ли писали који чланак за „Глас Београда“?

Оптужени: Нисам.

Претседник: Јесте ли ви оптужени Марковићу творац брошуре „Ново или старо“?

Оптужени: Ја сам писац тога написа.

Претседник: *Какву сте намеру имали?*

Оптужени: *Имао сам намеру пишући тај спис да изразим своје уверење које је добило изражаја у тој брошури - како је ви зовете - да би за народ било много корисније да се за време окупације, у присуству непријатеља, не води никаква борба око питања новоГ или староГ, неГо да се све оружје употреби у борби против непријатеља, а да се унутрашње питање, каква ће бити ЈуГославији, нова или стара, да се остави кад будемо слободни да се то реши.*

Претседник: А против кога је уперена та брошура?

Оптужени: Она није била уперена ни против кога, она је имала да изрази мишљење једног човека у корист уједињења снага и у корист споразума.

Претседник: Какву је тенденцију имала та брошура?

Оптужени: Имала је тенденцију која се види из закључка као и у линији целог написа. *А то је та тенденција коју сам малопре рекао.*

Претседник: Је ли то овај закључак (чита): „И пошто грађанске некомунистичке странке нису уопште у могућности да у данашњим приликама развију ма какву акцију остаје једино равногорски покрет као брана против комунизма и као заточеник народних слобода и народних права.“

Оптужени: То није закључак него једно разматрање које се налази у средини списка.

Претседник: Која је претпоследња реченица у спису.

Оптужени: Опет није закључак, закључак је последња реченица.

Претседник: (наставља да чита): „Зато ниједан равногорац не би смео да говори свесно или несвесно по новом него баш обратно по примеру свих радикалних демократа да се држи народа и народних права.“

Оптужени: И даље?

Претседник: И даље стоји др. Лаза Марковић. (Смех у дворани).

Оптужени: *Онда је пре те реченице. (Оптужени прилази претседниковом сШолу, узима спис и прстом показује на пасус).*

Претседник: (ЧиШа): *„И зато сва причања, шаптања, аГтовање и заГоварање о новом треба дакле отклонити и одбацити као чисто комунистичку пропаГанду или као пропаГанду која служи циљевима комунизма макар да то неки наивни људи који пропаГирају ново и не виде услед своје занесености и заслепљености, у коју су упали веитим радом комунистичких аГитатора.“ Тек кад народ буде слободан и кад може да се осврне на све стране и осмотри ситуацију, тек онда ће моћи народ да каже да ли хоће нешто „ново“ и како „ново“. То је искључиво право народа и кра-*

јње је време да се престане једанпут са туторисањем и узурпирањем народних права. Сам народ ће извести све радикалне реформе и у политичким и у социјалним питањима и то без комунизма и без ичије диктатуре па дакле и диктатуре Комунистичке партије - Казали сте: - неизмерна већина нашег народа, - и то је пут да се са успехом сузбије комунистичка пропаганда. -

Кад сте писали ову брошуру?

Оптужени: Мислим почетком 1944 године.

Претседник: Је ли вам познато да је Дража Михаиловић са својим четницима отворено сарађивао са окупатором?

Оптужени: Није ми познато.

Претседник: Још 1943 године?

Оптужени: Не за Дражу, него за неке команданте.

Претседник: Је ли вам познато да се народноослободилачки покрет под вођством Комунистичке партије једино свуда и на сваком месту борио против окупатора?

Оптужени: Познато ми је.

Претседник: А против кога је ово уперено?

Оптужени: Ту се говори о политичким циљевима Комунистичке партије, о новој Југославији а не о борби народноослободилачког покрета.

Претседник: Да ли се ви залажете овде за равнорски покрет?

Оптужени: То ми није била намера, али тако је испало (смех у дворани). Ја сам то написао, одбацио и бацио у кош. Није био употребљен, нити коме даван, нити штампан, нити растурен. То је оригинал који се налази у рукама Суда.

Претседник: Ви сте написали овакву ствар у овој брошури. Да ли је овај закључак, предпоследња реченица, тачан и истинит: (чита). И пошто грађанске некомунистичке странке нису уопште у могућности да у данашњим приликама развију ма какву акцију, остаје једино равнорски покрет као брана против комунизма и као заточеник народних слобода и народних права.

Оптужени: Ви ме питате да ли је то мој закључак и да ли остајем при њему?

Претседник: Да ли остајете и даље при оваквом закључку?

Оптужени: Ја сам тај напис одбацио јер се нисам слагао у многим његовим деловима, пошто нису исказали моју мисао.

Претседник: Значи да није истинит?

Оптужени: Делови у којима нису изражене моје мисли.

Претседник: Да ли се одричете таквог закључка?

Оптужени: Да ли могу да се одречем? У ком смислу? Да сам га написао, не могу да се одрекнем.

Претседник: А његовог закључка?

Оптужени: Одричем се закључка у толико што се добија утисак као да сам ја био против народноослободилачке борбе, а ја нисам био против тога (смех).

Претседник: Ви имате и овакву ствар - закључак: (чита) - према томе генерал Дража Михаиловић и његова војска и сав народ, ко-

ји даје ту војску, и иде за војском, сви се они не боре за нешто неодређено, неизвесно, нејасно или ново него се боре за краља и отаџину, за своју и независну државу. - Да ли сте мислили, да ли овај закључак одговара вашем схватању које сте спроводили кроз брошуру?

Оптужени: Овај закључак је донет, и сматрао сам и сматрам да је правилан уколико је био у питању званични положај службе Драже Михаиловића као министра војног.

Претседник: Остајете ли при њему?

Оптужени: Ако је он министар војни званичне, легалне владе, он није смео да ради друге ствари него оне које је предузимао.

Претседник: Јесте ли се залагали овим за стару Југославију?

Оптужени: Јесам.

Претседник: Је ли вам познато да су руководиоци старе Југославије у најкритичнијем и најсудбоноснијем моменту по народе Југославије, у моменту најезде фашистичких разбојничких хорди побегли из земље?

Оптужени: То су криви ти вођи.

Претседник: Је ли вам познато да су ти вођи из емиграције свима средствима, преко штампе, преко радија подупирали дефакто ту сарадњу са окупатором?

Оптужени: Ја сам био у начелу...

Претседник: Јесте ли слушали, читали.

Оптужени: Слушао сам по нешто, нешто ми је било познато.

Претседник: Да ли сте престали да се залажете за такву политику?

Оптужени: Није реч о вођама, реч је о Југославији.

Претседник: Мислим о вођама из емиграције Слободану Јовановићу, Петру Живковићу, Божићу Максиминовићу...

Оптужени: Ја се нисам залагао за њих.

Претседник: А јесу ли се они залагали за исту политику за коју и ви?

Оптужени: Могуће, не знам. Не верујем. Ја њихову политику нисам одобравао.

Претседник: Имате један овакав пасус. (Чита): „Познато је, а то Немци и не крију, да они хоће да створе једну нову Европу. Слично стоји ствар и са Титом и његовим усташко-хрватским ослободилачким покретом који се води под бољшевичко-партизанском фирмом, јер се види да Тито и његови Хрвати траже нову Југославију зато да би у таквој Југославији српски народ, искасапљен од усташа, имао да игра подређену улогу и да служи Хрватима. Разумљиво је да Хрвати траже овакву нову Југославију, али да Срби имају интереса да сами себи одрежу главу, то ниједан нормалан човек неће моћи тврдити.“ Шта на ово кажете?

Оптужени: То сам написао.

Претседник: Јесте ли кад сте писали мислили да је овај закључак тачан?

Оптужени: Једним добрим делом није тачан. Ја сам зато тај напис и одбацио.

Претседник: Да ли се одричете оваквог закључка?

Оптужени: Једним великим делом се одричем.

Претседник: А кога дела се не одричете? Да ли оног да Срби треба да играју подређену улогу у Југославији?

Оптужени: То не могу да знам.

Претседник: Ово се односи на народноослободилачки покрет, горе. То је једна мисао а друга је мисао да Срби неће нову Југославију у којој ће играти подређену улогу.

Оптужени: Ја сам то написао под утиском једног говора који је држао на лондонском радију Рудолф Бићанић и позивао Хрвате да се сви без разлике сврстају у редове партизана. Ја сам то слушао на радију и Бићанић је објашњавао да је интерес Хрвата да се сврстају у партизане зато што је на челу покрета један Хрват - Јосип Броз Тито. Па је рекао: „Многи Хрвати неће да приђу томе покрету зато што се уз Јосипа Броза Тита налазе Срби. Међутим ја изјављујем, то каже Бићанић, то нису они Срби који су управљали Југославијом 20 година. То су другачији Срби који имају на Хрвате другачије погледе.

Претседник: Па то је тачно...

Оптужени: Значи да се Срби деле у две категорије, док се хрватски народ сврстао цео уједињен.

Претседник: То да постоји две врсте Срба, то је вероватно јасно и вама.

Оптужени: Ја знам један српски народ...

Претседник: Јели ви изједначујете, рецимо, српске људе, Србе и Србијанце уопште који су се кроз 4 године народноослободилачке борбе борили против окупатора и Србе Фотића, Петра Живковића итд.

Оптужени: Не, ја не изједначујем то, али српски народ је један.

Претседник: Шта мислите да су две врсте Срба?...

Оптужени: То су две врсте људи, а један народ. Бићанић је био поделио у две групе.

Претседник: *Рекли сше и овако: (чита): „Према томе шпекулисаше са Русијом и позивање на Русију спада у оне заблуде, које се непотребно бацају у народ, да би се растројила и ослабила отпорна снага српског народа. Против тога треба радити свим средствима да се народ обавести и да има јасну слику о положају... Комунистички агитатори труде се напротив, да у том погледу створе забуну и да одврате народну пажњу од нашег ГлавнГ циља...”*

Претседник: *Од КОГ циља?*

Оптужени: *Ослобођења...*

Претседник: *Комунисти се труде да одврате пажњу од ГлавнГ циља - ослобођења!!!*

Оптужени: *Ја сам претставник радикала и Говорим у име једне партије, као што комунисти Говоре у име њихове партије.*

Претседник: Према ономе што сШе малочас чули да има 6 Група, ви би моГли да ГовориШе у име једне Групе. Овде је основни циљ борба проШив окупаШора.

Оптужени: ЈесШе, основна идеја је и МОГ написа борба проШив окупаШора.

Претседник: Ви ШврдиШе да у Шоку четвороГодишње борбе која је била под руководсШвом КомунисШичке парШије, чиШав Шај покрет који је у ствари био уперен против окупатора, тврдите да ти људи из тоГа табора, конкретно да се комунисти труде да народу скрену пажњу на неку другу страну...

Оптужени: Скрену пажњу на стварање једне нове ЈуГославије...

Претседник: А јесу ли се трудили да одврате народну пажњу од борбе против окупатора?

Оптужени: То нису, то ја нисам рекао...

Претседник: А је ли се влада народноГ спаса трудила да одврати пажњу од борбе против окупатора?

Оптужени: Зато је одГоворан Недић ја са њим немам никакве везе.

Тужилац: Ви сте Га изабрали...

Оптужени: Колико сте Га ви изабрали толико и ја...

Тужилац: Мени то не можете добацитвати, мене је...

Оптужени: И мене је Гонио.

Тужилац: Вас је изводио из затвора, имам документ...

Оптужени: Не, не.

Претседник: Имате и овакав став: „Ове националне основе дају снагу и ауторитет Дражином покрету, и зато сви грађани морају да слушају наредбе Дражине организације. То су законите наредбе наше државе у борби, у рату са једним моћним непријатељем..."

Оптужени: Ја сам то изводио из положаја Дражиног као министра војног и члана легалне владе.

Претседник: Сматрате ли овај закључак, овде изнет, тачним?

Оптужени: Онда кад сам га писао тако сам мислио. Када је Дража у мају или јуну 1944 године, када је била створена влада Шубашића и када је створен споразум Тито-Шубашић - ја сам био зато да се тај споразум прими и поштује влада Шубашића. Михаиловић је имао разлога што није хтео ту владу да призна. Ја сам био противу тога.

Претседник: Овде је питање о овоме како је инкриминисано. Да ли је читав овај пасус уперен против НО борбе Југославије или не?

Оптужени: Он има извесне делове, који су уперени против политичких циљева Комунистичке партије, који се односе једино на уређење Југославије. Са борбом НОП-а нема везе.

Претседник: Са НОП-ом нема везе. Лепо. Објасните овакву једну реченицу којом тврдите „данас је један од најбитнијих интереса народа да Дражин покрет буде толико јак и снажан да смрви свакога који се њему супротстави".

Оптужени: Па то нисам мислио НОП. НОП је имао за циљ борбу против окупатора. Није имао сврху да се супротстави покрету Драже Михаиловића.

Претседник: Јесте ли можда мислили да се смрви окупатор?

Оптужени: Ја сам мислио политички. Реч смрвити употребљена је у политичком смислу, када једна партија смрви другу победом на изборима.

Тужилац: А ви сте рекли у меморандуму да се покрет Драже Михаиловића супротставља НОП-у.

Претседник: Да ли дозвољавате овакав закључак, да ли сам у праву да долазим до оваквог закључка: Дражин покрет треба да политички смрви сваког противника који се супротставља јер је Дража Михаиловић министар избегличке владе, која је Југославијом управљала двадесет година и која је побегла у најтежим данима?

Оптужени: То није мој закључак. Тако нисам мислио.

Претседник: Да ли дозвољавате по унутарњој логици чињеница да се може извести овакав закључак?

Оптужени: Ја сматрам да су у натпису битне главне линије и главни закључак. То су споредни делови који не утичу на закључак. Ја сам био против унутрашње борбе. То је требао да реши народ, да ли хоће нову или стару Југославију. Натпис је уперен против политичких циљева Комунистичке партије.

Претседник: Да ли вам је позната једна реченица ...

Тужилац: Ја ћу скренути пажњу Суду, да се касније не враћам. У записнику код иследника оптужени је друкчије говорио. Ово је нова ствар. У записнику он је рекао, да је то било уперено да се поправе грешке покрета Драже Михаиловића, а сада прича нове приче. То су приче за децу.

Претседник: ... Има оваква реченица „Не треба се дакле борити за нешто ново, него за старо сјајно време у слободи и независности, у изобиљу свега, како је било у нашој земљи пре рата“. За кога је то било сјајно време и у изобиљу?

Тужилац: (Упада у реч): За Марковића.

Оптужени: Ту сам ја мислио на Југославију пре диктатуре, пре 1929.

Претседник: Нисте нигде написали.

Оптужени: Ја га нисам зато објавио, што је био нејасан.

Претседник: Па добро, за кога сте писали овај спис?

Оптужени: Имао сам намеру да га дадем пријатељима, али то нисам учинио, јер нисам био тиме задовољан. То је био приватни спис и нико га није читао. Штете није могао нанети народноослободилачком покрету па ни Комунистичкој партији.

Судија Лаковић: Јесте ли ви правили разлику између усташа и Народноослободилачке војске, између усташа и Титове војске?

Оптужени: Како да нисам правио.

Судија Лаковић: Ви кажете усташко-хрватски ослободилачки покрет Титов.

Оптужени: Ја сам то рекао под утиском онога што је говорио Бићанић и под утиском разговора које сам имао са избеглицима које су наводиле примере да извесне усташе су преласком у партизане добили високе положаје.

Судија Лаковић: То само констатујем.

Оптужени: Један случај - Сулејман Филиповић.³¹³

Судија Лаковић: Да ли сте то контролисали?

Оптужени: То нисам контролисао.

Претседник: Да ли се уопште тако брзо подајете утисцима и утицајима.

Оптужени: Утисци су били тежки, Господине претседниче.

Претседник: Како мислите на...

Оптужени: Мислим на оне доГађаје који су били у „НДХ“, убијање Срба од усташа.

Судија Лаковић: Али Сулејман Филиповић никада није био усташа, ви знате врло добро ко је он био.

Оптужени: Ја сам то чуо.

Тужилац (упада у реч): Усташе, домобрани и Хрвати то је за вас свеједно?

Судија Лаковић: Сулејман Филиповић читаву пуковнију довео је код нас.

Оптужени: Ја верујем а избеглице су тврдили друГо.

Претседник: Дакле ви рекосте да сте се залагали за стару Југославију, је ли тако рекосте?

Оптужени: Да, у сваком случају залагао сам се да се не води грађански рат по новој или старој Југославији за време окупације. Ја сам био за то да се то питање, хоће ли бити нова или стара Југославија остави за доцније да народ у слободи то реши, Шако се види и из закључка.

Претседник: Је ли вам познато да су се четничке јединице заједно са окупатором бориле против Народноослободилачке војске.

Оптужени: Слушао сам, чуо сам али контролисаних вести, утврђених о томе нисам имао.

Претседник: А јесте ли преконтролисали вести избеглица из Хрватске на основу којих сте створили своју брошуру о Хрватима.

Оптужени: Због тога што сам утврдио да има ствари које су противне и нетачне нисам ни ту брошуру нигде употребио ни коме давао нити сам је штампао ни растурао.

Претседник: Кад сте утврдили то?

Оптужени: Стварно ја сам брошуру написао 1941 до 1942 године, а у току 1943 године већ сам имао нове податке.

Претседник: И овде сте имали чини ми се довољно података, јер како рекосте нове или старе податке да сте имали с пролећа 1944 године.

Оптужени: Јесте.

Претседник: И рекли сте нам да вам је познато било тада да у то време поједини команданти четника Драже Михаиловића сарађују са окупатором је ли то тачно?

Оптужени: Тачно је.

Претседник: Против кога су сарађивали заједно четници Драже Михаиловића и окупатор, у борби против кога?

Оптужени: Против једног дела нашег народа, против партизана.

Претседник: Против партизана, да ли по вашем схватању као стручњака, правника, политичара и човека учешће четника и окупатора на једној страни против бораца за ослобођење земље и истеривање окупатора, грађански рат?

Оптужени: Ја сам сматрао да су они људи...

Претседник: Не, молим вас, сад објасните ову чињеницу, своје речи, имамо сада чињеничну ситуацију: четници и окупатор с једне стране, борци за истеривање окупатора из земље, за ослобођење земље, партизана, с друге стране, да ли ви такву комбинацију називате грађанским ратом.

Оптужени: Не, то нисам сматрао за грађански рат.

Претседник: Па молим вас онда какав грађански рат помињете?

Оптужени: Па сукобљавали су се четници и партизани без Немаца у многим крајевима наше земље.

Претседник: Како треба разумети ту вашу изјаву после исказа датог на записнику да су четници Михаиловића 1941 године напали први партизана и логично тиме замели борбу, је ли је тим потезом учињено оно што је желео окупатор или не?

Оптужени: То не могу да ценим.

Претседник: Не можете да цените. А да ли је један такав потез претстављао и дефакто сарадњу са окупатором одређену за рачун окупатора?

Оптужени: Свакако, ја то констатујем...

Претседник: Да ли ви нападе партизана на четнике да се ти сузбију сматрате грађанским ратом?

Оптужени: Не, ја то нисам мислио...

Претседник: Објасните Суду, оптужени Марковићу, шта ви уопште подразумевате чисто теоретски под грађанским ратом ако ово није грађански рат, шта се догодило у земљи, а то смо тврдили да није.

Оптужени: Ја сматрам као грађански рат ту жалосну ствар да се два дела једног те истог народа туку између себе за рачун трећег не улазећи у питање ко је крив...

Претседник: Објасните нам још једну ствар. Ако имамо на једној страни партизана, а на другој четнике, ко је тај трећи?

Оптужени: Како ко је трећи?

Претседник: Кажете сами: туку се два дела истог народа један против другог.

Оптужени: За рачун непријатеља.

Претседник: Тукли су се партизани и четници за чији рачун?

Оптужени: Ја кажем да је резултат био у корист непријатеља.

Претседник: А ко је тај трећи?

Оптужени: Немци.

Претседник: Које су то чињенице које су вам биле познате кад су се четници и Немци заједно борили против партизана?

Оптужени: То су биле делимичне чињенице.

Претседник: Где сте пронашли делимичне чињенице?

Оптужени: Чуо сам да поједини команданти то раде.

Претседник: А да ли уопште постоје делимичне чињенице?

Оптужени: Ја нисам мислио да цела организација ДМ сарађује са Немцима.

Претседник: Него само поједини делови?

Оптужени: Да, да су поједини команданти то радили.

Претседник: Јесте ли ви ову вашу брошуру давали на читање другима?

Оптужени: Оставио сам је само једној девојци да је она прочита.

Претседник: Којој девојци?

Оптужени: То је ћерка инспектора министарства пољопривреде Драгомира Грујића.

Претседник: А јесте ли је дали Драгомиру Грујићу?

Оптужени: Не, кад сам је донео она није била код куће и ја сам је предао њеном оцу да је преда њој.

Претседник: Је ли она то прекуцавала?

Оптужени: Ја не знам.

Претседник: Како не знате?

Оптужени: Дао сам јој да прочита, а не да прекуца. Место да прочита она је брошуру задржала и после предала властима.

Претседник: Је ли задржала себи један примерак, а вама дала један?

Оптужени: Није вратила уопште. Тај оригинал који је њој дат на читање предала је.

Претседник: Признајете ли да је таква брошура са свим цитатима у ствари смишљена пропаганда за покрет ДМ?

Оптужени: То није била моја намера, али извесни делови праве тај утисак.

Претседник: Је ли тачно оно што је написано? Ви сте написали ту брошуру?

Оптужени: Ја сам написао ту брошуру.

Претседник: Па добро, како сте могли да имате...

Оптужени: Дешава се, господине претседниче, да напишем нешто и кад после неколико дана прочитам видим да напис не одговара намени. Онда то одбацујем. Ја се са својим написом нисам слагао, јер није одговарао правој намени.

Претседник: Али ово од почетка до краја одише једном истом линијом.

Оптужени: Није тачно.

Претседник: Ту се види помагање покрета ДМ, тражите стару Југославију и борбу против народноослободилачког покрета.

Оптужени: Ту борбе против покрета нема.

Претседник: Како нема кад кажете: „...ушашко-хрватске комунистичке банде под фирмом..." итд.

Оптужени: Ја сам то рекао кад сам био под утицајем *онога што је говорио Бићанић, а о народноослободилачком покрету нема ни једне речи.*

Претседник: Да ли је на вас учинило утисак ослобођење земље од стране народноослободилачког покрета и Народноослободилачке војске од окупатора?

Оптужени: Учинило је утисак. Ја сам то одобравао, радовао сам се.

Претседник: Јесте ли ви поводом тога написали нешто чиме би припомогли...

Оптужени: Ја сам свима пријатељима говорио да би потребно било да се дође до споразума.

Претседник: Када?

Оптужени: И у току 1943 и у току 1944 године. Са комунистичким првацима нисам имао везе да бих могао да дођем до израза. Нисам могао никога да нађем.

Претседник: Што нисте могли да нађете?

Оптужени: Нису били у Београду.

Претседник: Где су били?

Оптужени: Отишли су сви у борбу.

Претседник: Противу кога?

Оптужени: У борбу противу окупатора.

Претседник: А зашто нисте ишли да их потражите?

Оптужени: Ја нисам могао у мојим годинама да идем у шуму. Ја нисам ишао ни у Дражин покрет.

Претседник: Да ли сте ви чули за Владимира Назора?

Оптужени: *Чуо сам али не знам да ли је све тачно шта је Владимир Назор радио. Чуо сам да је Владимир Назор певао песме Павлићу.*

Претседник: *То је клевета.*

Оптужени: *Ја то тачно не знам.*

Претседник: *То једном Лазару Марковићу па чак и кад је оптужени, не доликује.*

Оптужени: *Ви мене питате за Владимира Назора а ја кажем да то не знам.*

Претседник: Јесте ли ви чули да је Владимир Назор много старији отишао у шуму у борбу против окупатора?

Оптужени: Чуо сам.

Претседник: *Кажете да је Владимир Назор певао песме Павлићу. А коме сте ви певали песме кад сте потписали апел српском народу?*

Тужилац: Нека се изјасни оптужени Марковић коме је певао песму кад је потписао апел српском народу?

Оптужени: *Ја сам потписао апел под принудом, изјаснио сам се о томе.*

Претседник: Која је та песма била под насловом „апел српском народу" писана од Аћимовића, Јонића, Лазара Марковића, Куманудија и осталих?

Оптужени: *Оно што сам написао под принуду зашто ни под једним законом не могу да одговорам.*

Тужилац: *Да вам верујем на вашу часну реч да је Што Шачно.*

Оптужени: *Г. Тужилац има мисију да испражује истину а не да напада.*

Тужилац: *И да гони оне који су криви.*

Претседник: *Јесу ли ви написали брошуру о Хрватима?*

Оптужени: Јесам.

Претседник: Јесте ли се у тој својој брошури бацали блатом на читав хрватски народ и приписивали му оно што није тачно?

Оптужени: Када сам био под утиском догађаја у Хрватској написао сам у закључку неколико реченица, где се терет за те немиле догађаје баца на цео народ.

Претседник: Је ли то терећење изгледа овако: „Са управо животињским бесом бацили су се Хрвати на незаштићено српско становништво.“

Оптужени: То се односи на оне усташе који су убијали, а не на Хрвате.

Тужилац: *Зашто нисте написали усташе!*

Оптужени: Усташе су Хрвати.

Тужилац: *И ви сте Србин, али ми вас не признајемо.*

Претседник: Зар се могу идентификовати усташе са хрватским народом?

Оптужени: Усташе су Хрвати и не могу да се одвоје од свог хрватског квалитета.

Претседник: По томе мишљењу да ли могу четници кољачи да се одвоје од српског народа?

Оптужени: Не могу.

Претседник: Могу да се одвоје.

Оптужени: ЈБага пада на народ за сваку такву појаву ако је у великом броју.

Претседник: Могу да се одвоје кад је мањина, исто тако као што су усташе били мањина. Је ли то изгледа и овако: „Хрвати су тим својим ниским злочиначким инстинктима изгубили право да се сматрају као народ. Они су пре једна хорда на коју би требало применити посебне мере и посебан поступак.“

Оптужени: То је једна тешка реч, признајем, казана у једном душевном стању које је опет разумљиво с обзиром на све оно што су Срби претрпели у крајевима НДХ. Само ја тај свој напис нисам нигде објавио. *То је само био припремни материјал израђен на основу исказа избеглица и за Шај напис не може да се узме да је брошура или дело којим се врши пропаганда или раширује нека мржња, када је све што остало у мојим приватним харџијама.* Ја сам о хрватском питању објавио толико брошура и залагао се за српско-хрватски споразум. А такве реченице су написане у афекту који је потпуно разумљив јер су моји најбољи пријатељи у Босни и Херцеговини поубијани од усташа - Хрватша.

Претседник: Је ли вам познато ко је створио НДХ?

Оптужени: Створили су је Немци са хрватским усташама и Павелићем.

Претседник: А да ли са целим хрватским народом?

Оптужени: Ја сам ту осудио оне Хрвате који су убијали, који су учинили злочине.

Претседник: Молим вас да одговорите на ово питање: Да ли су са Немцима усташе и Павелић створили Независну Државу Хрватску, или читав народ Хрватски?

Оптужени: Не, не. Само усташе и Павелић.

Претседник: Па добро, одкуда онда да се тај ваш закључак за злочине, који су доиста беспримерни по њиховој крвавости и суровости, извршене од стране усташа над српским народом, преноси на читав хрватски народ и приписују му се ниски злочиначки инстинкти, и да су сви Хрвати, а не само усташе, изгубили право да се сматрају као народ.

Оптужени: Ја сам ту погрешио, јер сам био у једном нарочитом душевном стању и притиску када сам то рекао. А ја никада то не бих објавио.

Претседник: Ви знате немачки језик врло добро.

Оптужени: Знам.

Претседник: Јесте ли пре капитулације Југославије слушали радио Берлин.

Оптужени: Не верујем да сам слушао радио Берлин. Слушао сам Хитлерове говоре.

Претседник: Јесте ли слушали Гебелсове говоре?

Оптужени: Нисам.

Претседник: Зар вас не потсећа ваше писање на писање и говоре Гебелсове?

Оптужени: Нисам никада то пратио. Гебелс ме није интересовао.

Претседник: Знате ли да су Немци због таквих аката говорили за поједине народе да их треба истребити, побити, помлатити?

Оптужени: Верујем да су тако говорили.

Претседник: Зар не увиђате колико сте ви близу пришли Гебелсу тим вашим тврђењем да су „сви Хрвати једна хорда на коју треба применити посебне мере и посебан поступак.“ Зар то није оно исто што је Гебелс говорио против наших народа и против Словена уопште?

Оптужени: Са Гебелсом ја немам никакве везе. Ја сам о Хрватима писао онако како ниједан Србин није писао. (у публици смех)

Претседник: То вам је тачно, оптужени Марковићу. Ниједан Србин, чини ми се, овако није писао.

Оптужени: *Ја говорим о ономе што је објављено.*

Претседник: Шта је било са усташама после ослобођења наше отаџбине?

Оптужени: Ја мислим да су они, који су ухваћени, кажњавани, да су по затворима.

Претседник: Је ли било и таквих који нису ухваћени?

Оптужени: Сигурно има и таквих.

Претседник: Где су они?

Оптужени: Ја мислим у емиграцији.

Претседник: Да ли се ова декларација удружених српских странака, коју сте писали пре избора за Уставотворну скупштину, односи и на те емигранте?

Оптужени: Не.

Претседник: Мислите ли да Павелић није политички емигрант. Да ли је Павелић политички емигрант?

Оптужени: Павелић је злочинац. У тој декларацији има засебна тачка у којој се говори о кажњавању свих злочина издаје, велеиздаје, пљачке и томе слично, сходно прописима општег кривичног законика.

Претседник: А заборавили сте закључке Московске конференције.

Тужилац: То њега не обавезује.

Оптужени: Што се тиче тих закључака, ја на то нисам мислио. Општи кривични законик предвиђа казне за сва убиства, злочинства, издаје, велеиздаје и пљачке.

Претседник: Је ли то с коментаром Томе Живановића?

Оптужени: Да, али и оне који би се донели.

Претседник: Да ли се то односи и на злочине који су вршени широм читавог света?

Оптужени: То законодавство би се применило и на њих.

Претседник: Где је то изражено?

Оптужени: У новим законима Југославије.

Претседник: А раније?

Оптужени: У Хашкој конвенцији.

Претседник: Хашка конвенција од 1906 или 1907 године. Је ли вам познато да постоји записник одлука Московске конференције?

Оптужени: О кажњавању свих ратних злочинаца. То је саставни део кривичног закона свих савезничких земаља.

Претседник: Чини ми се да сте у заблуди. Никакве везе немају одлуке те конференције са прописима општекривичног законика.

Оптужени: Ја мислим да су те одлуке примиле све савезничке владе, па и влада Југославије која је такође савезник.

Претседник: Каквог интереса имате да читаво расправљање о ратним злочинцима враћате на кривични закон Краљевине Југославије?

Оптужени: Та је тачка у вези са оном ранијом где се говори о амнестији. Амнестија се даје за лакше политичке кривце, а за теже, ратне злочине и велеиздају, да се кажњава по општем кривичном законнику. Ја тиме нисам хтео нимало да искључим ове друге злочине, које нисам споменуо.

Претседник: Сматрате ли ви да су Недић, Јонић и други у емиграцији, да су то политички емигранти?

Оптужени: Не.

Претседник: Како то?

Оптужени: То су кривци који су побегли, којима има да се суди.

Претседник: *Добро, кога подразумевате под политичким емигрантом?*

Оптужени: *Све оне који нису хтели да се врате због режима који сада постоји у Југославији.*

Претседник: *Ви мислите на оне који су тамо били раније?*

Оптужени: *Мислим на њих и на демобилисане официре и војнике који нису хтели да се врате. Не мислим на оне који су побегли из земље. То нису емигранти, то су побегли људи из страха од одговорности.*

Претседник: *А шта мислите да ли је Живко Топаловић политички емигрант?*

Оптужени: *У сваком случају није бегунац. Он није побегао из Југославије. Ако је чинио кривична дела и сарађивао са Немцима починио је издају и има да одговара.*

Претседник: *Да ли је он емигрант?*

Оптужени: *Ја кажем по начину како је отишао из Југославије он није емигрант, није побегао. Али, ако је учинио кривицу, он је злочинац и долази под удар одговарајућег закона.*

Претседник: *За кога се заузимате да би им требало загарантовати безбедност? Да ли за све политичке емигранте, који због садашњег стања у земљи бораве на територији наших савезника? Па, ето, тамо бораве усташе, четници и љотићевци.*

Оптужени: *Ту се јасно каже. За политичке емигранте. Шта је политички емигрант, то је израз који је утврђен у терминологији државног и међународног права.*

Претседник: *Наведите рецимо од познатих личности ко је политички емигрант по вашем схватању.*

Оптужени: *По мом схватању политички емигранти су сви они који су ослобођени из немачког ропства, па се нису вратили зато што сматрају да неће да дођу због режима који влада овде.*

Тужилац: *Јесу ли криви?*

Оптужени: *Ако су криви нека одговарају. Ја не знам ко је крив.*

Претседник: *Да ли је политички емигрант, рецимо, Петар Живковић?*

Оптужени: *Политички емигрант свакако, али може бити и кривац.*

Претседник: *Добро. Он није побегао.*

Оптужени: *Он је свакако емигрант.*

Претседник: *Је ли политички емигрант?*

Оптужени: *Може бити и кривац.*

Претседник: *Добро. Док се то не утврди да је кривац, ви тражите у прогласу удружених српских странака, да се та нова коалиција српских странака, која се ствара, заузме за Перу Живковића.*

Оптужени: *Ако није кривац да се и њему омогући повратак у земљу.*

Претседник: *Може да дође кад хоће.*

Оптужени: *То не знам.*

Претседник: Јесте ли се ви овим својим прогласом, декларацијом заузимали за извршење демобилизације?

Оптужени: Не. Демобилизација је ту наведена као једна тачка програма те евентуалне коалиционе владе.

Претседник: То је пред изборе за уставотворну скупштину, не непосредно пред изборе него доста раније. Ви кажете овако: привремена влада требала би да буде састављена од свих политичких партија које су учествовале у влади од 27 марта 1941 године... Дакле ви се заузimate да оне групације које су биле у влади од 27 марта...

Оптужени: Реч је о политичким партијама.

Претседник: Међутим у вашој брошури „О Хрватима“ ви кажете да се др. Мачек није придружио Симовићевој влади.

Оптужени: Ја сам критиковао Мачека.

Претседник: Како онда долази да се ви заузimate за све политичке партије?

Оптужени: 27 март није у томе погледу донео никакву промену. Кад је тога дана завереничка влада генерала Симовића приграбила власт у своје руке, др. Мачек тада није био у Београду, него у Загребу, јер да је Мачек одбио да учествује у једној влади која је стајала под генералом Симовићем и чије су намере очигледно биле упућене на уплетање Југославије у рат, цела би ова завереничка официрска влада отишла у ваздух. То је јасно у вези са државњем др. Мачека када сам и ја био члан владе Драгише Цветковића, јер је Мачек стално заступао гледиште да Југославија не треба никако да уђе у рат осим ако буде нападнута од Немачке.

Државни тужилац: Ја ово не разумем, сасвим је друкчије раније говорено!

Претседник: У вашој брошури „О Хрватима“ ви сте говорили... Јесте ли ви били у тој влади?

Оптужени: Нисам.

Претседник: Казали сте да је то завереничка влада, значи злочиначка, а сада о тој истој влади говорите друкчије.

Оптужени: Ја ту говорим о партијама. Тај спис је састављен с обзиром на претставнике ранијих странака, да се влада има саставити од претставника партија које су биле у влади 27 марта.

Претседник: То је за вас завереничка влада и из тога излази да ви зовете у ту концентрациону владу и др. Мачека.

Тужилац: За вас је 27 март злокобно дело.

Оптужени: Та је реченица онако испала.

Претседник: *То је ваша новинарска фраза.*

Оптужени: *Молим да се има у виду да је та студија претстављала само припремни материјал а да није објављена.*

Претседник: Да се вратимо на оно што смо почели. Ви кажете: пошто је рат завршен - после 9 маја 1945 године - и земљи не прети никаква опасност, мора се извршити демобилизација и бројно стање војске свести на мирнодопски кадар... Шта кажете о овоме?

Оптужени: На то питање одговарам ово. Питање демобилизације занимало је и пре мога написа данашњу владу маршала Тита. Докле сам још био у слободи изишао је први закон о делимичној демобилизацији. У току прошле године данашња влада донела је још неколико законских одредаба о демобилизацији. *Ја сам читао у новембру или децембру у „Политици“ да је била једна изјава маршала Тита дописнику Тајмса коме је на питање о демобилизацији маршал Тито казао да влада спроводи демобилизацију али да има разлога из којих се не може извршити масовно отпуштање војника - разлога који немају везе са ратом - и казао је да ће до јуна 1946 године бити спроведена потпуна демобилизација и војска сведена на мирнодопско стање. Ево, ми смо данас у јуну и још нису формално потписани уговори о миру; Немачка је смрвљена, нема непријатеља, рат је престао фактичким путем; оно што се у тужби говори да није закључен уговор о миру, то је редовни случај престајања ратног стања. Поред тога случаја има случај, да рат престаје угајасп, кад је један непријатељ потпуно уништен, кад Га више нема. То је случај и овде, да савезничке земље врше демобилизацију. Ја ту наводим да је концентрациона влада вршила демобилизацију, она би оцењивала, којим темпом и у којим размацима времена. То је један посао, који је радила влада. Нисам ја устао и викао: демобилишите. То је предлог за рад, за акцију једне нове концентрационе владе.*

Претседник: А како онда треба разумети да се мора извршити демобилизација војске? Да ли то ад хок читаве војске или овако као што сте изнели, као што је урађено од стране маршала Тита?

Оптужени: Израз је рђаво употребљен али је стварно мишљено онако како је спроводила данашња влада ту демобилизацију.

Претседник: Што сте тражили демобилизацију кад је спроводи влада маршала Тита?

Оптужени: Ово је писано 30 августа. Ми нисмо знали за те даљње мере.

Претседник: *Јесте ли ви хтели да се одмах врши?*

Оптужени: *Ја сам хтео да се већи број војника одмах пусти.*

Претседник: Да ли вам је познато, оптужени Марковићу, да је у томе времену још било банди?

Оптужени: Није ми познато.

Претседник: Знате ли шта је банда? Не мислим на музику, него на групе које врше терористичку акцију, и које су стално по терену, да је било немачких група, усташа, четника, крижара?

Оптужени: Није ми познато.

Претседник: Није ли овај акт тражења демобилизације нешто друго од онога што нам ви излажете?

Оптужени: Не. Апсолутно оно исто што ради данашња влада.

Претседник: Јесте ли ви са овом декларацијом нападали стање створено у Демократској Федеративној Југославији?

Оптужени: То је стање критиковано. Ако сматрате да је критика напад, онда је то напад.

Претседник: „Југославија има бити организована на принципу федерације." Ту ви нисте ништа рекли, то је већ у АВНОЈ-у било.

Оптужени: То је потврда. Онда ми стојимо на истом гледишту.

Претседник: То значи као Друго заседање АВНОЈ-а.

Оптужени: На истом гледишту. Бар уколико се пита радикална странка, моја група, ја стојим на томе гледишту.

Претседник: „Границе федералних јединица појединих земаља имале би се по могућности повући на основу етничких и привредних момената." Јако широка ствар! „Уколико би у том погледу дошло до било каквог неспоразума, сходно једном од основних начела будућности да се сви спорови решавају споразумно, мирним путем, разграничење би се имало поверити светској заједници народа". Је ли ово позив на интервенцију?

Оптужени: Не, то је добровољно, ако се сами Срби, Хрвати и Словенци и други припадници не могу да сложе. То је једна врста арбитраже.

Претседник: Је ли та арбитража може да се назове интервенција?

Оптужени: Не, интервенција је кад долази мимо воље.

Претседник: Ви рекосте да се потпуно слажете са одлукама донесеним на Другом заседању АВНОЈ-а у Јајцу?

Оптужени: Потпуно.

Претседник: Јесу ли вам те одлуке познате?

Оптужени: Јесу потпуно.

Претседник: Је ли вам познато да су народи Југославије изјавили жељу да остану у једној заједници?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Па ако су се народи Југославије, проверивши се узајамно у току борбе, уверили у пријатељство једних према другима, и дошли до закључка, слободно изјавивши, да хоће да живе у једној савезној држави, - да ли сматрате да су такви народи способни и да сами реше своје спорове уколико би их уопште било?

Оптужени: Сматрам да су способни.

Претседник: Какву онда светску заједницу зовете, - је ли то интервенција или није?

Оптужени: Није интервенција, интервенција долази увек против воље онога у чијој се земљи она врши.

Претседник: Ви кажете: „Светска заједница народа, која би у ту сврху одредила мешовиту комисију, састављену од страних и домаћих политичара и стручњака а чије би решење било за све обавезно", - шта би имали Кинези на пример да решавају у спору између Србије и Македоније боље него сама ова два народа?

Оптужени: Ја признајем да овај пасус, по мом мишљењу није озбиљан. Цео тај састав је резултат договора политичара. Ја примам одговорност за њега, јер сам га скупљао и саставио, али не сматрам да је ово интервенција, то је само један покушај да се реше унутрашњи проблеми...

Претседник: Ви признајете да је ствар неозбиљна, а како онда у озбиљним моментима уносите неозбиљне ствари?

Оптужени: То је само један нацрт, о коме је требало да се дискутује на састанку странака.

Претседник: Је ли овај нацрт колао?

Оптужени: То не знам, ја сам ухапшен, а у недељу је откуцан на машини.

Претседник: Поводом те ствари је на вас у истрази учињен притисак, јер вам је обећано да ће вам се довести сведок који је ствар умножавао?

Оптужени: Ја вас уверавам да није тако...

Претседник: Уверићемо вас исказом сведока.

Оптужени: *Сведок не зна шта је било између иследника и мене.*

Претседник: Сведок зна да сте му ви ово давали, да је то умножавано и ширено, пре но што сте били ухапшени.

Оптужени: Сведок је Александар Анђелић. Он је то откуцао на машини и мени је дао један примерак а други је имао да да своме оцу Блажи Анђелићу.

Претседник: Кад је ствар умножена, јесте ли ви били на слободи?

Оптужени: Ствар је откуцана на машини кад сам ја био у слободи, првог и другог септембра.

Претседник: Је ли вама дат један примерак?

Оптужени: Јесте, али је Александар Анђелић могао и после мог хапшења да то умножава.

Претседник: 15 минута одмора.

После одмора у 11,50.

Претседник: Настављамо претрес. Друже заставниче, наредите да се уведу оптужени. (После увођења оптужених). Оптужени Марковићу, дођите. Друже тужиоче, ако имате питања, изволите.

Тужилац Минић: Ви сте оптужени Марковићу, порицали малопре да сте присуствовали на састанку на коме је изабран Недић за претседника владе?

Оптужени: Јесам.

Тужилац: Да ли можете препознати овај рукопис и овај потпис?

Оптужени Марковић: (прилази, узима исправу и разгледа): Ја Недићев рукопис не познајем.

Тужилац: Па били сте заједно у влади.

Оптужени: Само сам видео његов потпис као министра.

Тужилац: Имају неки иницијали. А ако вештаци утврде на Суду да је Недићев рукопис?

Оптужени: Ја не поричем.

Тужилац: Ево шта је он сопственом руком написао. Само желим да кажете да ли су тачне чињенице изнете (чита): „Др. Лазу Марковића познајем добро, јер смо били заједно министри у влади Цветковић-Мачек у години 1939 и 1940.“ Је ли то тачно?

Оптужени: Тачно је.

Тужилац: Добро. (наставља да чита): „После окупације први пут смо се видели на састанку где је требало бирати претседника владе.“

Оптужени: То није тачно.

Тужилац: (Наставља читање): „И он је том приликом говорио да ја будем претседник.“

Оптужени: И то није тачно.

Тужилац: (чита): „Други пут, био сам претседник владе и, излазећи из претседништва, сусрео сам др. Марковића, који је ишао ка Официрском дому. Том приликом разговарали смо и он ми је саветовао да се образује коалициони кабинет са мном као претседником.“ Је ли то тачно?

Оптужени: Није.

Тужилац: Значи Недић нешто лаже, а нешто не лаже. Само ви говорите истину? (Чита): „Из његовог разговора закључујем да би и он ушао.“

Оптужени: Није тачно.

Тужилац: Суд ће ценити ко говори истину. (Наставља да чита): „Трећи пут дошао је мени у кабинет и том приликом наговестио како пише једно велико дело о владавини Александра првог.“ То сте причали да пишете?

Оптужени: То је тачно да пишем дело о владавини краља Александра првог.

Тужилац: Како се Недић сећа, откуда би знао да ви пишете то дело?

Оптужени: То су знали многи моји пријатељи да ја радим „Владавина краља Александра“.

Тужилац: (Чита): „Питао ме је за поједине моменте из мога сусрета са краљем.“ Хтели сте материјал за своје дело?

Оптужени: Боже сачувај, то није тачно.

Тужилац: (Чита): „Узимао је некакве белешке о томе. Разговарали смо о издаји Хрвата“.

Оптужени: То није тачно.

Тужилац: Откуд би Недић знао да ви пишете дело о издаји Хрвата?

Оптужени: Био је велики број људи, ја сам саслушавао око 300 лица. То није тајна била да ја радим једно историско дело о држави Хрвата, и могао је чути од некога.

Тужилац: *А шта ће Недићу све то кад сте ви писали о Хрватима? Ви би могли рећи да је записник фалсификован, и зато сам се ја осигурао и узео рукопис Недићев пре него је умро, јер сам знао с ким имам посла.* (чита): „Четврти пут молио ме је за интервенцију код Немаца...“

Оптужени: То је тачно.

Тужилац: Како то сад знате?

Оптужени: Ја ћу то објаснити у својој речи.

Тужилац: (наставља да чита) „Код Немаца...да се из његове куће исели један Немац, неки Милер, мислим, јер се понашао неучтиво према његовој кћери. Овој његовој молби сам учинио и изишао у сусрет.“ Је ли то тачно?

Оптужени: Донекле јесте.

Тужилац: *Ја сам то упоређивао.* (наставља читање): „После извесног времена како је Лазар био ухапшен после некакве денунцијације...” Је ли то тачно?

Оптужени: Тачно је.

Тужилац: Дакле све оно што је повољно за вас тачно је, а оно што није повољно, није тачно. „После неколико дана дошао је његов брат Таса, апелациони судија...”

Оптужени: То сам чуо.

Тужилац: Је ли вам то причао брат?

Оптужени: Причао ми је.

Тужилац: (наставља да чита): „по тражењу брата Лазиног дата ми је његова претставка да се Лаза пусти пошто се писаним документима доказује његово исправно држање према Немцима. Међутим, Лазара су ухапсили на доставу његових личних политичких непријатеља.” Сећате ли се тога? „Тој претставци била је приложена штампана књига у којој је Лаза доказивао потребу сарадње Југославије са Немачком. Поред тога су били приложени поједини Лазини чланци, које је писао у листовима и новинама у којима је заступао тезу наших добрих односа политичких и привредних са Немачком. Замолио сам судију Марковића да ми остави претставку за неки дан, а ја ћу учинити што је у мојој власти да се његов брат пусти кући.” Је ли то тачно?

Оптужени: Ја сам био у затвору у Гестапоу.

Тужилац: (Чита): Не инсистирам ја. „Обећање сам му испунио. У претставци упућеној са моје стране Немцима навео сам поједине пасусе који иду у прилог др. Лазара Марковића. Ова претставка имала је позитиван успех и он је после извесног времена пуштен на слободу. Штампано књижевно дело и прилоге вратио сам судији Таси Марковићу, који је навратио код мене по други пут да би видео шта сам учинио за његовог брата. Милан Ђ. Недић...” датум „...у Београду.” Дакле нешто је истина, а нешто није. Ја не инсистирам да потврдите чињенице, јер сам се данас наслушао свачега. Сад вас молим једну другу ствар. Ви сте у вашој књизи о Хрватима написали једну врло интересантну реченицу па вас молим да објасните (чита): „Сам Загреб, главни град Хрватске сматран је као полујеврејски град, као јеврејски центар за Балкан. Хрватска интелигенција и средњи staleж, са малим изузетком, били су затровани јеврејском крви.” Да ли сте овде усвојили Гебелсову антисемитску линију, па сте хтели да је примените на Хрвате?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: У реду. Нисте усвојили, а пишете његовим језиком. Да ли сте имали какве везе са Комарчевићем, командантом Драже Михаиловића?

Оптужени: Кад сам у априлу после првог бомбардовања Београда на Ускрс побегао из Београда склонио сам се на Уб. *На Убу је владао потпуно покрет Драже Михаиловића. Није било ниједног Немца.* Био је Дражин командант места и командант групе корпу-

са мајор Комарчевић. Мени је саопштено да морам њему да се јавим и да пријавим свој долазак као политичар. Ја сам поднео уредну пријаву по формулару, навео разлоге зашто сам дошао на Уб, као избеглица, и да ћу остати извесно време.

Тужилац: Да ли сте писали какво писмо овом Комарчевићу? Присетите се.

Оптужени: Нисам. Ја сам разговарао са Комарчевићем о бомбардовању Београда, описао како је било бомбардовање.

Тужилац: Разговарали или писали писмо?

Оптужени: Не, не. Разговарао.

Тужилац: Поричете да сте писали писмо, а он у једној својој депеши јавља да је од Лазице Марковића примио писмо у коме га извештавате о бомбардовању Београда.

Оптужени: Нисам.

Тужилац: *Сви лажу само Лаза Марковић не лаже. Молим лепо. Депеша 5.208 и 5.209. Па, ово је једна депеша, а ја сам мислио да су две. Овде има више ствари. Признајте поштено.* Јесте ли писали писмо Комарчевићу?

Оптужени: Нисам писао него разговарао наред пијаце.

Тужилац: Да ли сте разговарали још о чему осим о бомбардовању?

Оптужени: Можда.

Тужилац: Шта сте говорили.

Оптужени: Мислим да сам му рекао да нађе начин да се извести влада у Лондону какав је страхан утисак на Београђане изазвало то бомбардовање на сам Ускрс.

Тужилац: Да ли сте још о чему говорили или писали у писму? Комарчевића нема, али депеше и документи су ту.

Оптужени: Нисам ништа.

Тужилац: И трећи пут вас питам јесте ли писали писмо?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Депеша број 5.208 од Дум-дум, 19 априла 1944 године: „Од Лазара Марковића примио сам писмо у коме извештава: бомбардован је Београд у два маха. Народ се у први мах није склонио јер је сматрао да ће се тући само објекти. Уништено 12 улица, војна и грађанска болница, породилиште... Само из једног подрума извађено 60 мртвих. Број мртвих неколико хиљада..." Следећа депеша број 5.209 од 19 априла, Комарчевић јавља: „Огорчење народа огромно. Комунисти користе ово и настоје да се симпатије народа окрену Совјетима..."

Оптужени: То је Комарчевић писао, то је његово мишљење.

Тужилац: Чекајте, видите из ваших писама је узето, све је под наводницама (чита депешу): „Говоре, да тако нешто комунисти неће никада да учине. Наши људи нису у стању да оправдају ове поступке Енглеза и Американаца. Марковић додаје да треба скрепнути пажњу команди Београда да буде спремна ако Немци напусте Београд... Мајор Комарчевић." Значи, Комарчевић је у оно време имао интереса да лаже. Добро, да ли сте ви извештавали

Живка Тоиаловића да сте стигли у Параћин код Теокаревића и преко кога сте то извештавали?

Оптужени: Не сећам се. То не знам.

Тужилац: Реците, да ли се сећате или нећете да кажете? Ево депеше број 6875 од „Лиде“. Ко вам је Лида? Знате ли ви, Михаиловићу, чија је то шифра „Лида“?

Оптужени Михаиловић: Не знам.

Тужилац: То је ваш командант корпуса из Параћина. Др. Лазар Марковић извештава да је стигао у Параћин и да се налази код Теокаревића... Чим се помери из једног места, одмах извештава где се налази.

Оптужени Михаиловић: Лазар Марковић није био примљен...

Тужилац: Да, да, ви сте то рекли да нисте хтели да га примите због предратних афера. Добро. Ја сам од Тасе Динића тражио исказ о Лазару Марковићу. Рекао је овако, ево, ја ћу прочитати ако Суд сматра да је потребно може да пита Динића да ли је тачно.

Тужилац: (Чита): „...Лично са Лазом Марковићем нисам говорио о његовом држању, ништа конкретно не могу рећи о сарадњи са Недићем. Ништа не знам. Причао је покојни Цветан Ђорђевић, државни секретар и лични сарадник Недића, да је Лаза Марковић био у контакту са Недићем, да је био врло наклоњен и користан сарадник. Како и шта - ближе ништа није рекао. Не знам како је сарађивао“. Шта велите на ово оптужени Марковићу? Је ли то клевета Тасе Динића?

Оптужени: То би требао да каже Динић.

Претседник: Оптужени Динићу устаните.

Оптужени Динић: (Прилази Суду): Ово је мој исказ.

Тужилац: Је ли тако исказао Цветан Ђорђевић?

Претседник: Кажите ово Лази Марковићу.

Оптужени Марковић: Кад Динић тврди да је то рекао Цветан Ђорђевић нема разлога да у то сумњам. Али то није истина.

Тужилац: Цео свет уротио се против Лазе Марковића.

Оптужени Марковић: Ради се о причању Ђорђевића.

Тужилац: То нису причања него су то факти.

Претседник: (Оптуженом Динићу): Јесте ли то приватно чули или при вршењу званичне дужности?

Оптужени Динић: То не знам тачно. (Даље говори у очи оптуженом Марковићу из свога исказа)... Могу да кажем да је са одушевљењем говорио о оптуженом Лази Марковићу...

Претседник: (Оптуженом Динићу који је завршио свој исказ у очи Марковићу) можете сести оптужени Динићу.

Тужилац: Ја нисам требао да позивљем Тасу Динића али сам хтео у потврду исказа. Је ли вам познат Јован Миловановић, звани „Бата“, новинар државне архиве, добар пријатељ Недићев.

Оптужени: Он је био са мном у непријатељству десет година.

Тужилац: Хоћете да га дисквалификујете као сведока. Врло сте вешт правник.

Оптужени: Он је био на мој захтев искључен из Радикалне странке и није могао да буде поновно примљен.

Тужилац: Ја мислим да је то Суду довољно па да даље не нервирам оптуженог Марковића. Ви сте изјавили претседнику Суда, поводом меморандума који сте хтели упутити савезничким владама, да је то био симулирани меморандум. А код исказа изјавили сте да сте га спремиле за претставнички комитет али да га нисте поднели да није усвојен. Молим вас шта је истина?

Оптужени: Ја поново изјављујем да је главна сврха писање меморандума била да тиме заштитим...

Тужилац: То нисте рекли истражним властима.

Оптужени: Имао сам намеру, ако се то питање потегне, јер сам у разговору раније говорио о томе, како се треба обратити савезницима, да они заведу мир у земљи. Ја сам хтео да тај меморандум имам готов и да кажем „Ево у овом смислу“. То је била чињеница, јер сам говорио пред више лица.

Тужилац: Који су вас мотиви упутили?

Оптужени: Један од мотива била је моја жеља да имам један документ.

Тужилац: Реците поштено, какви су вас мотиви руководили?

Оптужени: Меморандум по садржини показује шта сам хтео.

Тужилац: Меморандум показује да сте хтели да савезници прекину помоћ НОВ маршала Тита. Радили сте да се прекине помоћ маршалу Титу. А је ли војска маршала Тита, НОВ, водила борбу против Немаца?

Оптужени: Јесте.

Тужилац: *Јесте ли хтели помоћи савезницима и Немцима?*

Оптужени: *Ја сам хтео да се у нашој земљи обустави заједничка борба и да се сви окрену у борби против Немаца.*

Тужилац: *А што нисте тражили 1941, 1942, 1943?*

Оптужени: *Ја сам тражио 1942 и 1943.*

Тужилац: *Кога датума?*

Оптужени: *9 септембра.*

Тужилац: Да ли је меморандум имао за циљ да заштити од уништења Недићеве и ЈБотићеве банде и банде Драже Михаиловића? Да ли је овај меморандум имао за циљ да изазове интервенцију савезника у нашој земљи?

Оптужени: (Ћути).

Тужилац: То је сврха и то пише. Интервенција у корист Драже Михаиловића.

Оптужени: То не пише. То не пише.

Тужилац: *Речено тачније с тим расписом јесте ли тражили обуставу помоћи војсци маршала Тита?*

Оптужени: *У вези са другим захтевима...*

Тужилац: *Којим другим?*

Оптужени: *Да они успоставе јединствени фронт.*

Тужилац: *Какав јединствени фронт, ви тражите прекидање борбе, прекидање фронта, а не борбу против окупатора.*

Оптужени: Да се прекине узајамна борба, а не борба проШив оку-паШера.

Тужилац: Добро, а да ли ви сматраШе да борба Недићевих банди претив партизана...

Оптужени: Није реч о томе, ја мислим...

Тужилац: Је ли вам је позната сарадња Драже Михаиловића и окупатора?

Оптужени: Та би се прекинула.

Тужилац: Дакако, са окупатором!

Оптужени: Не.

Тужилац: Значи ви сте хтели сарадњу, неког спасити. Је ли та-чно?

Оптужени: Да, ја сам хтео спасити народ од узајамне борбе.

Тужилац: Од које?

Оптужени: Узајамне.

Тужилац: Од какве узајамне борбе?

Оптужени: Ја сам борбу коју је водио народноослободилачки пок-рет против окупатора, да он уопште не долази у питање. То сам једном речју...

Тужилац: Како Марковићу говорите а тражите прекидање, сла-ња оружја партизанима?

Оптужени: То да буде притисак, да дође до споразума.

Тужилац: Да буде притисак? Нека Суд цени шта значи да се пре-кине савезничка помоћ партизанима...

Оптужени: То је притисак.

Тужилац: Ви сада можете давати тумачења каква хоћете, јер можете пред овим Судом да Говорите све...

Молим да се рашчисти ово питање: по чијем наређењу, за чији рачун и за кога сте писали брошуру „Старо или ново?"

Оптужени: Ја сам је писао по својој иницијативи ни за чији рачун ни за чију поруџбину.

Тужилац: Молим да се сада прочита исказ из записника прво из 1944 године који је дат на 2 или 3-ој страници да се види колико он говори истину пред овим Судом.

Оптужени: Питање је било за чији рачун и по чијој поруџбини?

Претседник: У једном записнику сте рекли...

Тужилац: У меморандуму сте рекли...

Оптужени: Стоји на размишљање Србима.

Тужилац: Сећате ли се какав сте исказ дали у првом записнику да се не чита.

Оптужени: Не сећам се.

Тужилац: Како се не сећате?

Оптужени: Молим да се прочита.

Претседник: Рекосте: натпис је био написан, напомињем за мене лично, као потсетник за објашњење пријатељима који ме буду пи-тали о политичком програму ДМ-а.

Оптужени: Не знам.

Претседник: А у другом сте записнику рекли: „Овај напис, ради се о брошури „Ново или старо“, по мојој замисли имао је да послужи људима из покрета ДМ који су сви Срби и затим је стављено у наслову „Србима на размишљање“, јер ја нисам хтео намерно да ставим дражиновцима на размишљање...

Оптужени: То није одговор на ово питање, ја сам упитан за чији рачун и чију поруџбину.

Тужилац: А ја сам питао следеће: коме је био намењен и шта је био разлог...

Оптужени: На то питање ја нисам одговорио, да сам се тиме руководио...

Претседник: Ви сте на то питање одговорили.

Тужилац: И то пред Судом малопре, сећате ли се малопре пред Судом рекосте.

Претседник: И одговорили сте конкретно мени, да је био лично за мене, за вас, а сада тужиоцу кажете да је био упућен Србима на размишљање.

Оптужени: Ја сам рекао да је под насловом „Ново или старо“ стајало на размишљање Србима. То сам само рекао.

Тужилац: Па каква је била намера?

Оптужени: Намера је била да сам њиме задовољан, да известим пријатеље и извесне људе...

Тужилац: Ја желим овде, другови судије, да се говори о овим околностима и због тога се задржавам да се види колико се може пажње поклонити свим његовим исказима. Он за месец дана мења исказ. Малопре је рекао једно претседнику а мени сад каже друго. Малопре је рекао претседнику: за личне сврхе а сада мени: да је својим пријатељима и дражиновцима. Ово је околност која може да утиче на оцену свих његових исказа. Ево, молим вас, види се да је и ово што је и сада рекао у контрадикцији са једним његовим записником а у сагласности са другим његовим записником. То уопште није држање које треба оптужени да има пред Судом. Уосталом шта ко ради себи ради. Ви сте изјавили претседнику Су да да нисте никоме давали ваш памфлет. Јесте ли га давали Влади Теокаревићу?

Оптужени: Ја сам био у његовој кући и ми смо живели као браћа. Књига је била на столу, могао је да узме са стола.

Тужилац: Откад сте браћа?

Оптужени: Пре 25 година.

Тужилац: Је ли од оне афере?

Оптужени: То није била никаква афера, то је политички напад на мене.

Тужилац: Молим кажите Суду с којим сте се Немцем видели у кући Теокаревића и шта сте се том приликом споразумели?

Оптужени: Код Теокаровића је дошло до два потпуно случајна сусрета. У тужби се наводи да сам се ја састао са неким генералом Штраусом, како ли. Ја сам у Параћину становао у кући Владе Теокаревића у кругу фабрике. Једне вечери наишао је камион

немачких војника који је пратио једног генерала, који је дошао у посебном аутомобилу са својим ађутантом. Ушао је у кућу Владе Теокаревића где сам и ја био. Ту је преноћио. Ја нисам могао избећи сусрет. Био је на вечери на којој је била госпођа Теокаревић, Влада Теокаревић и ја. Он је ујутро отпутовао. Ја сам био уредно пријављен и код немачких и код наших власти у Параћину. Влада Теокаревић није могао да ме сакрије, нити сам ја могао да се сакријем. Тај сусрет не значи баш ништа.

Тужилац: Је ли долазио неки официр немачки из Београда?

Оптужени: Код мене је у Београду становао један мајор који се звао Клемент. Он је у јануару или фебруару 1944 године премештен из Београда не знам где. Кад сам дошао у Параћин маја месеца, после једне породичне несреће, погибије мога брата и целе његове породице 18 маја, ја сам се склонио у Параћин да преболим усамљен те прве дане. Једног дана дошао је командант места мајор Клемент и тражио да ме види. Дошли су службеници фабрике и казали да ме тражи један немачки официр. Ја сам дошао и видим да је то мајор Клемент. С њим сам разговарао у фабричкој канцеларији. То је био један врло тежак човек. Имао сам многе непријатности од њега. Због њега сам се жалио и Недићу, бојао сам се да он нешто не учини Теокаревићу, јер је Ћуприја 6 километара удаљена од Параћина и командант у Ћуприји био је у исто време и командант Параћина. Зато сам према њему био љубазан као и Влада Теокаревић. Када је у 12 сати отсвирала фабричка сирена и када су сви радници и чиновници отишли на ручак, остали смо ми у канцеларији. Он није хтео да оде. Очигледно је било да хоће да руча. Ја сам онда предложио да га задржимо на ручку. То је моја веза с мајором Клементом.

Тужилац: Које сте још давали брошуру о Хрватима?

Оптужени: Никоме.

Тужилац: А шта сте се споразумели са Немцима, јесте ли правили какав аранжман.

Оптужени: О томе сам дао објашњење. С Немцима нисам уопште разговарао ништа.

Тужилац: Јесте ли тражили од Немаца пред ослобођење да вас пребаце у Немачку?

Оптужени: Ни на крај памети ми није пало.

Тужилац: Молим да се суочи са Јонићем.

Претседник: Оптужени Јонићу устаните.

Оптужени Јонић прилази Суду и каже: Кад сам био са Недићем последњи пут код немачког посланика и његовог заменика онда је показан један списак личности који су требали да путују за Немачку. Питао сам генерала Недића да ли може тим људима да се дозволи одлазак у Немачку. Ја се сећам да су били махом познате личности, а било је и ваше име. Да ли сте ви то тражили или неко други ја не знам.

Оптужени Марковић: Ништа немам да изјавим него то да ми није пало на памет да тражим од Немаца да бежим из земље, а ко је направио списак ја не знам.

Претседник: Јонић каже да је Недић направио.

Оптужени Јонић: Недићу је показан тај списак.

Бранилац оптуженог Марковића: Да ли се то односи на др. Лазу Марковића или неког другог Марковића.

Оптужени Јонић: Ја то не знам.

Тужилац: Где је било име др. Лазе Марковића?

Оптужени Јонић: Ја не знам, мислим на почетку.

Бранилац: Да ли је то др. Лаза Марковић, могао је да дође у обзир и неки други.

Оптужени Марковић: Ја с тим немам никакве везе.

Тужилац: Ви најмање везе са истином имате. Да ли сте ви постали дописник неких страних листова?

Оптужени: Нисам.

Тужилац: Да ли сте после ослобођења почели радити за нечији рачун?

Оптужени: Ни за чији рачун.

Тужилац: Да ли су органи власти нашли у вашем стану на страном језику неки извештај који сте припремили, и за кога је то припремљено?

Оптужени: Нашли су један поцепани напис који сам ја вежбајући се на енглеском језику написао критику на наша два политичка закона. Пошто ја знам неколико језика ја врло често радим на немачком, француском, италијанском и енглеском да не би заборавио, и то сам написао на енглеском и поцепао.

Тужилац: А зашто напред стоји „Овај извештај не би био потпун“?

Оптужени: Не пише извештај, него белешка. На енглеском стоји „дис нот“, нот то је белешка.

Тужилац: За коју сте агенцију ово спремили?

Оптужени: Ни за какву агенцију. Ја да сам хтео могао сам да будем дописник, нуђени су ми положаји са великим хонораром. Ни за каквог дописника нисам хтео да се примим и ни једну изјаву нисам учинио новинарима.

Тужилац: Ја вас само питам.

Тужилац: Нисам ја мислио да будете неки јавни дописник него дописник неких пријатеља којима сте писали и дописивали без потписа, а ви и то поричете.

Оптужени: Ја то поричем.

Тужилац: А какав сте интерес имали да поцепате списе, не пуштајући органе власти у кућу 20 минута?

Оптужени: То су бајке. Кроз моју кућу отворена су сва врата.

Тужилац: Ви нисте пустили органе власти пуних 20 минута у кућу.

Оптужени: Ја сам мислио да су погрешили војници који станују горе.

Тужилац: Ја на томе много не инсистирам. Ја само то помињем. Јесте ли ви били противник 27 марта?

Оптужени: Ја сам био присталица политике неутралности, а против пакта.

Тужилац: А јесте ли били противник 27 марта?

Оптужени: Нисам био противник.

Тужилац: Зашто сте онда написали да је то злокобан дан? Зашто сте се изразили тако тешким речима против тога дана који је понос и српског народа и свих народа Југославије?

Оптужени: Та реч се случајно омакла. Ја сам био против тога да један генерал Симовић узме власт без народа.

Тужилац: Онда сте требали бити против Симовића, а не против 27 марта, а ви називате 27 март злокобним даном.

Оптужени: Ја сам написао брошуру против пакта. Она је конфискована. Она није споменута у оптужници. Ако се она прочита у доказном поступку видеће се какво је било моје држање према пакту.

Тужилац: Ја нисам инкриминисао ваше држање према пакту.

Оптужени: Ви сте написали у оптужници да сам био противник 27 марта.

Тужилац: Можда нисам много погрешно. Ви то објасните у завршној речи. Вас је претседник питао да ли је меморандум, који сте ви написали, испуњен неистинитим чињеницама. Ви сте ускратили одговор. Ја вам то питање понављам. У меморандуму има делова који су намењени томе да би се подвукла извесна сумња против појединих личности. Да ли има у њему неистинитих чињеница?

Оптужени: Свакако има извесних ствари.

Тужилац: Са гледишта објективности има ли неистинитих чињеница?

Оптужени: Има.

Тужилац: Које су то неистините чињенице?

Оптужени: Не могу сада да се сетим на које чињенице ви алудирате.

Тужилац: Ја не алудирам, него ви реците које су неистините чињенице.

Оптужени: Онај део где се говори о партизанима.

Тужилац: Ја немам више питања.

Претседник: Одбрана, ако имате питања, изволите.

Бранилац оптуженог Марковића адвокат Александар Николић: Оптужени Марковићу, *хтео бих да вам поставим нека општа питања, па бих онда прешао на поједина питања по партијама како то оптужница износи.* Ви се оптужујете да сте извршили кривично дело помагања и злочиначке сарадње са непријатељем за врне рата и окупације. Ставља вам се на терет да сте сарађивали са Недићем и одржавали тесне везе са организацијом ДМ, и да се нисте замерили Немцима ранијим својим држањем. Ја бих вам поставио питање: Пошто је познато да сте ви писали пре рата

и као научник, и као политичар, и као журналиста, да нам каже-те да ли сте писали пре рата о политици Немачке?

Оптужени: Јесам, и то неколико расправа.

Бранилац: Да ли сте писали за време периода од наступања рата до пропасти наше државе?

Оптужени: Писао сам у моме листу „Дело“, још кад сам био активни министар написао сам чланак о спољној политици из кога се види мој потпуно негативни и резервисани став према Немачкој.

Бранилац: Да ли бисте могли набројати на којим сте језицима где и какве чланке или друге радове објавили у којима сте заузимали свој став у извесним политичким питањима и међународним проблемима?

Оптужени: Још за време ПрвоГ светскоГ рата ја сам у листу „Ла Сери“ кроз четири Године у периоду од 1917 до 1919 написао око 300 чланака у којима сам заузимао став против Аустро-УГарске. После рата објавио сам књигу „Разоружање“... и у оквиру дискусија и расправа у ЛиГи народа, о томе имам много докумената написао сам и објавио расправе уперене против Немачке, против свакоГ покушаја немачкоГ империјализма и немачке аГресије.

Претседник: Та питања и објашњења немају никакве везе са овим овде.

Бранилац: Молим допустите да се ово разјасни за моју одбрану. То би значило противно тврђењу да се он својим радом није замерио Немцима. Међутим, по значајним Говорима Хитлера оптужени Марковић је заузимао став и излагао тезу, која је одговарала да се у политичком живоШу једино могу решавати питања у заједници са Совјетским Савезом и свим словенским народима. У расправама је заступао Гледиште да се ниједно питање у Европи не може решити правилно и дефинитивно и потпуно без учешћа СовјетскоГ Савеза. У расправама истицао је и упућивао на потребу да се сви словенски народи без обзира на идеологије појединих земаља, па и без обзира на идеологију СовјеШскоГ Савеза уједине у будућој заштиШи својих интереса и да само у оваквој заједници могу да нађу свој интерес. То би нам он најбоље објаснио.

Претседник: Нема потребе да он Шо објашњава.

Оптужени: Ја бих могао да предложим да се то питање реши на други начин. Постоји извештај извод из свеГа оноГа што сам ја писао. Молио бих адвоката да поднесе тај предлог да се тај извод прочита како ја не бих морао да објашњавам.

Тужилац: Ја ћу замолити вашег браШа да донесе оне документе и изјаве о вашој лојалности према Немцима.

Оптужени: То нека дође Недић да потврди.

Бранилац: Да ли сте ви као политичар, научник и журналиста приликом сваког већег догађаја у светској политици заузимали извештај став?

Оптужени: Увек сам заузимао свој став. Ја могу да кажем, по-сШоје докуменШа о Шоме у европској иШампи која Шо доказују, да сам једини полиШичар који је јавно заузимао сШав проШив Немачке. У расправи „Спољна полиШика ЈуГославије“, објављено је 1935 Године, Где се Говори о односима између ЈуГославије и Немачке написао сам да између ЈуГославије и Немачке не могу биШи добри односи све доШле док Хитлер буде имао агресивне намере према Русији и словенским народима. То сам ја под својим поШписом јавно писао, а у Шужби се наводи да се нисам Немцима заме-рио.

Бранилац: Како сте ви објашњавали речи Розенберга и Хитлера да се цео рат води против бољшевизма?

Оптужени: То се види из списка.

Судија Лаковић: Што се тиче његовог става он је живео у Београду за време окупације и никога није дирао.

Претседник: Господине Николићу, ради се о његовом ставу за време окупације. Ви сте и сами видели да вам је он дао за право на ваше питање када је рекао да је поводом догађаја у свету он заузимао свој став. Када је Хитлер дошао на власт он је заузео свој став. Када су Немци дошли у Београд он је такође заузео свој став.

Бранилац: Да ли сШе објавили какав чланак о ХиШлеру?

Оптужени: Никакав чланак за време окупације нисам написао, ниједан гесШ нисам учинио у корист окупатора.

Судија Лаковић: Зашто Шо нисте учинили?

Оптужени: Из МОГ властитоГ уверења, јер ја сам увек био противник Немачке.

Бранилац: Да ли сте објавили ма какав чланак противу народноослободилачкоГ покрета?

Оптужени: Ни један напис нисам објавио против народноослободилачкоГ покрета.

Бранилац: Оптужница вам ставља на терет да сте учинили кривично дело доношења штете државној снази што сте у декларацији удружених странака Шражили демобилизацију војске. Ви сте то већ објаснили. Ја сам хтео само да вас питам да ли сте правили при томе разлику између фактичкоГ стања престанка рата или правноГ стања.

Оптужени: Ја сам то већ објаснио пошто међународно право предвиђа као изузетне случајеве и престанак рата фактичким путем када је непријатељ тако уништен да уопште не може бити Говора о ратном стању, и према томе да Шада између Хитлерове Немачке и фашистичке Италије није било више ратноГа стања. И у томе уверењу сложио сам се са оним мојим друГовима у корист мисли да Шреба што пре извршити демобилизацију.

Бранилац: Да ли сте потребу демобилизације посматрали као један друГи проблем који је влада имала да реши то јест да ли је демобилизација била потребна не само као војничко питање неГо може бити и као економско питање, да се осигура земљи храна и

друге поШребе, да ли сШе при Шоме и Шакав став заузели кад сте Говорили о демобилизацији.

Оптужени: Разуме се и у томе смислу сам помишљао на демобилизацију.

Бранилац: Оптужница вам ставља на Шерет изазивање расне мржње и раздора између народа ЈуГославије. Ја вас стоГа питам да ли сте ви радили на споразуму између Срба и Хрвата и у чему се састојао Шај ваш рад?

Оптужени: Ја сам једини од полиШичара, Шо зна цео политички свет, који сам се највише залагао за споразум између Срба и Хрвата. Први споразум 1926 Године између радикалне странке и Радића извршен је по моме заузимању, исто тако и споразум између удружених странака опозиције и радићеваца у октобру 1937 Године учињен је мојом заслугом. Када је Мачек 1939 Године направио споразум, ја сам и Шај споразум помоГао. О Хрватима и хрватском питању ја сам написао читав низ чланака и само у времену од 1923 до 1926 године написао сам 6 чланака, 4 на француском језику, један на енглеском и 1 на немачком језику. У тим чланцима ублажавао сам спорове између Срба и Хрвата, и трудио сам се да уравнам пут братској слози и споразуму међу њима.

Претседник: Па да ли ви мислите да Га оптужница и збоГ тога оптужује.

Бранилац: Не али кад се један човек као што је он оптужује потребно је да се процени целокупан његов политички рад и држање.

Претседник: Значи још од како је рођен?!

Бранилац: Оптужница му ставља на терет ту сШудију да је за њу кривично одГоворан...

Оптужени: Ја се оГрађујем од овоГа израза моГа браниоца, јер ова моја студија није била ни објављена.

Бранилац: Суд ће то Шребати да цени.

Претседник: Ви улазите у многе ствари из пледоајеа а овде ми испитујемо чињенице. Та чињеница шта је он писао 1909 Године и 1923 Године није релевантна. Молим вас од тоГа раздобља протекло је толико Година, читав период.

Бранилац: Потребно је да се то разјасни ради утврђивања његове кривичне одГоворности.

Претседник: Изволите даље.

Бранилац: Рекли сте да апел нисте потписали онога дана, да сте ставили примедбу и да вам је остављен рок сутрадан, рок од 24 сата. Кад сте Га сутрадан потписали?

Оптужени: Пре подне.

Бранилац: Јесу ли сви остали потписали докле?

Оптужени: Ја то не знам. Потписао сам у Министарству један табак који ми је поднет.

Претседник: Да ли то значи да сте потписали бланко?

Оптужени: Било је још неких потписа.

Претседник: Је ли био текст апела?

Оптужени: Није био Шекст апела.

Претседник: Него бланко?

Оптужени: Онај текстШ апела је био на табаку што су други потписали.

Претседник: Будите озбиљнији на Суду и мислиШе кад се браните.

Оптужени: Апел је био откуцан на табаку и није било места. ПоднеШ ми је други Шабак и ја сам потписао и било је још неколико табака исписано. То је све било повезано.

Претседник: Хоћете лирећи да нисте потписали апел?

Оптужени: Не кажем. Ја сам мислио да ме у том смислу пита адвокат.

Бранилац: Моје је Главно питање: кад сте потписали.

Оптужени: У подне.

Бранилац: Да ли сте се саветовали сутрадан са оптуженим Куманудијем пре неГо што сте потписали?

Оптужени: Ја сам само свратио код Куманудија да видим да ли је потписао, и он ми је рекао да је потписао.

Бранилац: Да ли вам је познато да је оптужени Кумануди тих дана пред потписивање био хапиен?

Оптужени: То ми онда није било познато, али ми је то доцније Кумануди причао.

Бранилац: Да ли сте претходно видели нека имена која су била пре вашеГ потписа и да ли је то и како утицало на вашу одлуку да потпишете.

Оптужени: Нисам видео.

Бранилац: Сад нешто о престоничком одбору. Ви сте изложили који је циљ био, само нисте исказали којим и каквим сретстви-ма треба да се служи тај одбор за остварење тих својих циљева.

Оптужени: Престонички одбор имао је за сврху да припреми Бео-Грађане за дочек ослобођења. УразГоворима како да се то пости-Гне сложили смо се да је једино сретство да се направи један про-Глас Грађанству, који би проГлас потписали сви чланови одбора са назначењем у чије име Говоре и да један ужи одбор направи про-Глас, мислим да се текст проГласа налази у актима.

Бранилац: Добро, како је замишљан тај одбор, као тело, који би моГао њеГа да претставља, да ли појединци као личности или само као претставници извесних орГанизација, удружења итд.

Оптужени: Тај одбор могло је имати ауторитет само тако ако су лица која су у њему збиља некоГа претстављала. Ми смо стали на то Гледиште да позовемо оне личности које су моГле бити претставници јавних и културних установа, неких орГанизација и установа.

Бранилац: Да ли је било установљено да се неко прими у чланство да дође као претставник орГанизације или је моГао доћи као личност.

Оптужени: НиједноГ човека као личност ми нисмо моГли да при-мимо.

Бранилац: Ви сШе споменули неког Васу ПеШровића да је био на првом сасШанку, да ли је он на сасШанак позван као личносШ или као нечији преШсШавник?

Оптужени: Он је изјавио да је дошао у име железничке задруге.

Бранилац: Је ли Васа Петровић био Ша личност која је ставила примедбу да не допушта да се ова организација ствара мимо организације ДМу БеоГраду?

Оптужени: ЈесШе.

Бранилац: Ко је предложио да се успостави контакт са претставницима организације ДМ?

Оптужени: Васа Петровић. Ми то нисмо хтели. Онда смо Кумануди, ја и Анђелић, пошто смо били иницијатори овога, примили на себе да се објаснимо са тим претставницима ДМ и зато смо застали у орГанизовању тогп одбора, да би ишли на састанак.

Бранилац: Да ли сматрате да је одбор већ тада био дефинитивно орГанизован?

Оптужени: Није још био формиран услед интервенције Васе Петровића. Тек после десет дана успели смо да тај одбор на неки начин конституишемо, али се ни онда нисмо могли да споразумемо у поГледу претседника, па је остало да имамо само секретара Анђелића.

Бранилац: Шта је био ваш циљ, ваша намера с тим одбором?

Оптужени: Наша је једнодушна жеља била да у погледу дочека ослобођења, пошто је Народноослободилачка војска, призната од савезника, ишла победоносно ка БеоГраду цео БеоГрад дочека ослобођење у слози, и онда смо одлучили да Шражимо везу са претставницима Комунистичке партије.

Бранилац: Преко коГа?

Оптужени: Тражили смо неко лице за које би веровали да може у Шом поГледу да нам помоГне. Нашли смо неколико личности, које су припадале Комунистичкој партији и тражили преко њих да ступимо у везу, али су сви изјављивали да нису овлашћени за то. На крају нам је означен др. Јован Ђорђевић и ми смо преко њеГовог оца дошли до њеГа. Он нам је преко своГа оца поручио сутрадан да такође није овлашћен да преГовара о томе, неГо да је једино овлашћен др. Синиша Станковић. Онда смо решили да ступимо у везу са др. Синишом Станковићем. Савко Дуканац је ишао кући др. Синише Станковића, али га није нашао тамо; нашао је њеГову сестру, која није моГла да значи где је др. Синиша Станковић. Тако се ствар отеГла. У међувремену изашла је она позната претња од организације Драже Михаиловића, затим су наступили доГађаји и ми у том поГледу нисмо могли да дођемо ни у какву стварну везу са Комунистичком партијом.

Бранилац: Кад сте сазнали да је Илија Михаиловић обавестио Недића о вашем одбору, да ли сте шта предузимали?

Оптужени: Мислим да сам на то већ одГоворио. Кад сам чуо од Анђелића да је Илија Михаиловић известио Недића да радимо на стварању тоГа одбора, ја сам казао да више са Илијом нећу да

радим. Он је био дошао као претставник Јенесоваца. Блажа Анђелић ме је молио да не кидам с њим бурно, а ја сам на то казао да нећу долазити на састанке ако на њих буде долазио Илија Михаиловић и он после тога више није ни долазио.

Бранилац: Ви рекосте малочас да сте један примерак меморандума дали Анђелићу да би вас заштитио у даном моменту, - од кога да вас заштити?

Оптужени: Да има један докуменат и доказ шта сам управо хтео кад сам Говорио о томе да би требало да се обратимо савезницима да они помогну...

Бранилац: Од кога да вас заштити?

Оптужени: Од извесних људи из Дражиног комитета у Београду. Ја сам изјавио да је једног дана, мислим да је то било 1 или 2 октобра, објављен у Београду један плакат са отвореном претњом против одбора, и та претња је прештампана у листу „Глас Београда“. То зна и Александар Павловић и...

Бранилац: Ко је вама онемогућио после 6 априла да одете у иностранство?

Оптужени: Симовићева влада на аеродрому у Никшићу ме је спречила, управо избацила ме с авиона преко Генерала Боре Мирковића.

Бранилац: Да ли сте ви написано дело „Старо и ново“ објавила бар делимично?

Оптужени: НиГде нисам објавио.

Бранилац: На коју сте стару ЈуГославију мислили?

Оптужени: На ону која је формирана 1 децембра 1918 Године. На ЈуГославију до диктатуре 1929 Године, јер сам ја био - то је ноторна ствар - у опозицији против диктатуре од 1929 до 1939 Године.

Бранилац: Да ли је тај ваш напис имао намеру да помогне покрет?

Оптужени: Нисам ту намеру имао и због тога што је тако из текста испало, зато сам ја тај напис уништио.

Тужилац: Како уништио?

Оптужени: Поцепав и бацио у кош а само је остао један примерак који сам дао тој девојци, нисам стигао на време да га тражим натраг, јер сам мислио да је то пријатељска кућа.

Бранилац: О држању Хрвата кад сте почели да пишете?

Оптужени: То сам радио у току 1941 и 1942 Године.

Бранилац: На основу којих података?

Оптужени: Ја сам казао то, да сам писао на основу података које сам добио од избеглица.

Бранилац: Скупљали сте и статистичке податке?

Оптужени: Саслушавао сам избеглице и проверавао исказе. Један мали докуменат, кад се већ наводе мали документи, у мојој расправи кад се буде прочитало, стоји: колики је број жртава. Избеглице кажу да је страдало милион жртава. По моме мишљењу има око 600.000. Да сам имао намеру да распирујем мржњу ја сам могао ту цифру од милион жртава да задржим, док међутим ја

сам сам казао да шо није веровашно највише је могло да буде 600.000.

Претседник: Није у пиШању квантишеш једнога дела но квалиШеШ. Тиме се ниуколико не умањује квалиШеШ списа. Или смаШрате да нишШа није убиШи 600.000.

Оптужени: Ја сам Шо сам казао да је преШерано.

Претседник: Невиних, наравно, да се разумемо.

Бранилац: Кад сШе ви исШупили из владе ЦвеШковић-Мачек?

Оптужени: Из владе ЦвеШковић-Мачек исШупио сам 29 јануара 1941 године кад сам сазнао да он иде у Немачку да преГовара и да закључи пакШ. Моја интервенција код кнеза Павла није успела, и ја сам дао оставку.

Бранилац: Је ли претседник владе обавештавао министре?

Оптужени: Министарски савет није сазиван а иза леђа министара је радио и ја то нисам моГао да дозволим, ја сам дао оставку.

Бранилац: О декларацији. Да ли је шо само иројекаш, иредлог за предвиђени састанак?

Оптужени: Декларација опозиције била је само један нацрт., пројекат који је припремљен за очекивани састанак опозиционих Група.

Бранилац: Је ли растурана?

Оптужени: Тај пројекат није растуран нити је моГао да буде растуран. Ја сам објаснио на саслушању да сам добио један примерак од Анђелића, тај примерак откуцан у недељу ујутру 2 септембра а ја сам у недељу увече затворен. Ја ни у којем случају нити сам умножавао нити растурао јер докуменат није ни припремљен, то је нацрт. То се види по томе што је приликом претреса моГа стана узапћен и друГи један нацрт који не Говори о апстиненцији неГо о учешићу у изборима. Ја сам био израдио упутство за учешиће опозиционих странака на изборима, и то је узапћено, али није ушло у саслушање, јер иследник каже да то није интересантно. Нацртом су предвиђене две евентуалности: или да се учествује у изборима или да се не учествује. И онда да се да објашњење зашто се не учествује. За случај да се учествује било је предвиђено и спремљено упутство. А за случај да се не учествује на изборима нацртом је предвиђено да се народу објасни наше политичко држање и шта ми захтевамо.

Тужилац: Ко ви?

Оптужени: Нретставници опозиционих странака.

Претседник: Да ли је био кориснији за народ онај један начин или овај друГи начин. Шта је било по вашем мишљењу корисније за народ да ли да се учествује или да се не учествује на изборима?

Оптужени: Ми нисмо знали какво гледиште има демократска странка.

Претседник: Да ли сте знали какви су стварни интереси наше земље тога момента да се изађе на изборе или да се не изиђе.

Тужилац: Приговара.

Оптужени: Г. тужилац не може да пропусти ни једну прилику што није у складу са поступком. Ја сам био за учешће на изборима. Ја сматрам да једна политичка странка кад не учествује на изборима само губи и иначе сам за учествовање. То је моје мишљење. Други нису били за то.

Претседник: Је ли тако објашњавате потпис апела и оно остало, сарадњу са Михаиловићем.

Оптужени: Ја сам то објаснио.

Претседник: Сарадњу са Михаиловићем?

Оптужени: Ја нисам имао никакву сарадњу са Михаиловићем.

Претседник: Учествовање на конгресу у селу Ба.

Оптужени: Ја нисам учествовао на том конгресу.

Претседник: Не ви лично него странка.

Оптужени: Учествовала је група Мише Трифуновића и Аце Станојевића а моја група није учествовала.

Бранилац: Од кога је зависило који ће се начин употребити?

Оптужени: Од споразума претставника странака. Било је присталица и на једној и на другој страни.

Бранилац: А ко је имао да одлучи?

Оптужени: Претставници разних странака.

Бранилац: А је ли дошло до састанка?

Оптужени: Требало је да дође у недељу ујутру а ја сам затворен у недељу увече, 2 септембра.

Бранилац: *У овој декларацији да ли су све мисли ваше или су и мисли које су резултат разговора који су требали са мношћем на састанку да буду вођени.*

Оптужени: *Овде се налази и моја мисао а предлози других. То је један збир. Ми то у политичком животу зовемо омнибус. Све је стављено што је предложено, пошто нисмо могли ништа да одбацимо и тек доцније претставници појединих Група су били ти који су могли да нешто бришу или додаду, да измене извесне формулације или неку нарочиту одлуку донесу. Цео Шај напис био је само један пројекат али ја нисам имао учешћа у даљем раду јер сам био затворен 2 септембра.*

Претседник: Оптужени Марковићу, кад рекосте да сте писали ову брошуру о Хрватима и хрватској држави?

Оптужени: У току 1941 и 1942 године.

Тужилац: Кад сте били код Теокаревића?

Оптужени: 1944 године.

Тужилац: Ви сте рекли да сте писали тамо.

Оптужени: Нисам то рекао то стоји у тужби. Та брошура је била готова већ две године раније. Ја сам са другим рукописима понео и то.

Претседник: Је ли тада Југославија била преплављена трупама фашистичког окупатора?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Да ли можете да кажете Суду какво је ваше гледиште било у погледу трупа које су дошле из Немачке. Како сте их карактерисале, какав сте карактер имали?

Оптужени: Не разумем питање.

Претседник: Каквим сте именом називали трупе Рајха које су упале у Чехословачку, Француску, Белгију, Холандију, Норвешку, Пољску, Југославију, Грчку итд.

Оптужени: Каквим сам их именом називао?

Претседник: Да.

Оптужени: Не сећам се.

Претседник: Да ли би се могли присетити.

Оптужени: Не могу, прочитајте ми то, па ако се будем сетио признаћу.

Претседник: Баш никако не можете да се сетите?

Оптужени: Не могу.

Претседник: А знате ли како их је називао читав свет, сем њихових пријатеља? Да ли сте чули...

Оптужени: Не знам на шта алудирате.

Претседник: Одговарајте ви на питања, никаквих алузија нема овде.

Оптужени: Не знам.

Претседник: Је ли вам познато нешто о фашистичким разбојничким хордама?

Оптужени: Јесте. Познато ми је.

Претседник: Јесте ли чули.

Оптужени: Чуо сам.

Претседник: Од када сте чули за ту терминологију?

Оптужени: Од 1941 године.

Претседник: Је ли читав културни свет употребљавао ту терминологију?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Јесте, а ви у вашој брошури о Хрватима написали сте немачке армије.

Оптужени: Ја сам писао тај напис...

Претседник: Објасните нам то.

Оптужени: Ја сам писао то под окупацијом. Могле су немачке власти да бану сваког момента у моју кућу.

Претседник: О томе се и ради оптужени Марковићу, да сте ви предвидели ту евентуалност да би могле. Да не би окупатора увредили и да се не би закачили за фашистичке хорде написали сте „немачке армије“, за оне трупе које су насилнички упале, палиле, пљачкале, харале, убијале широм целе Европе, за оне трупе које су на ваше очи приређивале казнене експедиције у Мачви, код Сकेле, убијале таоце, вешале на Теразијама за оне трупе које су упадале у станове ви сте у вашем интимном напису написали „немачке армије“. Јесте ли се ви у циљу доказивања да су Срби, Хрвати и Словенци један народ, у својој брошури о Хрватима позивали на кога од страних писаца?

Оптужени: Не сећам се тога.

Претседник: Да ли знате Гилберта, је ли то хитлеровски писац?

Оптужени: Не знам, његова књига је изашла 1937 године, сигурно је хитлеровац.

Претседник: Као што видите, ви се за оправдање једне тезе позивате на хитлеровског писца. Јесте ли ви, у вези са декларацијом, где сте се позвали на сарадњу оних група, политичких група, које су биле у Симовићевој влади, рекли да сте напали само Симовића, а да против група које су учествовале нисте имали ништа. Како у светлости тога треба разумети овакву реченицу: „логично би било... захтевати да и они заједно са Србима поднесу тешке последице злочиначке политике ђенерала Симовића и компаније...”

Оптужени: Компанија његових војника...

Претседник: Ви сте рекли да је шака завереника, је ли то компанија?

Оптужени: Па да.

Претседник: А јесу ли компаноии они који су учествовали са њима?

Оптужени: Ти су дошли после и примили власт.

Претседник: Ви сте казали да сте приликом писања ове брошуре, током 1941 и 1942 године проверавали и уверили сте се да су покоље над Србима у Хрватској вршили усташе, а не читав хрватски народ.

Оптужени: Јесте, добио сам друге податке у току 1942 и 1943 године.

Претседник: Интересантно би било да ли бисте могли да нам објасните откуда и надаље остаје ова реченица да је „у тој акцији и посредно и непосредно узео учешће цео хрватски народ...”

Оптужени: Ја сам проверавањем дошао до закључка да то није тачно. Проверавањем сам утврдио да не одговара стварном стању и да је потребно много истраживања да би се видело право стање. Зато тај напис нисам сматрао као завршен.

Претседник: Откуда сте нашли за потребно да о овом напису причате претставнику Централног националног комитета Драже Михаиловића, Попадићу?

Оптужени: Попадић ме је једном приликом, кад смо бежали, питао да ли сам прочитао неку расправу о Хрватима, ја сам рекао да тако нешто нисам читао, да је то Централни комитет Драже Михаиловића и да је то пропагандног карактера.

Претседник: Оптужени Мољевићу, да ли сте ви штампали у Национално комитету броштуру „О Хрватима”?

Оптужени Мољевић: Јесте. То је књига од неких 150 страница, издање неког... Ја сам прочитао ту књигу и реагирао на најоштрији начин. Казао сам најпре да је неписмено написано, да је уперена против хрватског народа и да се лажно приказује да је штампана у шуми. Књиге овакве врсте не могу се штампати у шуми.

Претседник: Оптужени Марковићу можете сести. Јесу ли усташе сарађивали са окупатором?

Оптужени Марковић: Јесу.

Претседник: Јесу ли ЈБотићевци добровољци, српски добровољачки корпус сарађивали са окупатором?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Јесу ли јединице и делови организације Драже Михаиловића сарађивали са окупатором?

Оптужени: Ја знам за поједине случајеве.

Претседник: Набројите поједине случајеве.

Оптужени: Па чуо сам за Кесеровића.

Претседник: Онда?

Оптужени: За друге не знам.

Претседник: Баш не знате? Потсетите се.

Оптужени: Причали су ми и о другима али за овај случај сигурно знадем, читао сам споразум.

Претседник: Стоји ли чињеница да су одреди Драже Михаиловића сарађивали са окупатором?

Оптужени: Постоји.

Претседник: Је ли са окупатором сарађивала СДС?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Је ли са окупатором сарађивала СГС?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Где су се повукле немачке, усташке, добровољачке, четничке, СДС-овске и СГС-овске јединице из Србије и Југославије?

Оптужени: То је после ослобођења Београда било да су се повукле у Немачку.

Претседник: Заједно с Немцима. Је ли вам бар тада било потпуно јасно да су све ове формације, које сам побројао, то јест и Дражине формације, СДС, СГС, жандармерија, љотићевци итд. ступиле у потпуно отворену сарадњу са фашистичким окупатором?

Оптужени: Јесте.

Претседник: Која је то година била?

Оптужени: То је била 1944.

Претседник: Лепо. Кад је рат завршен?

Оптужени: У мају 1945 године.

Претседник: Ви сте дали објашњење да један рат може да престане „Виа факти“ је ли то тачно?

Оптужени: Тачно је.

Претседник: Пре него дође до закључења мировног уговора?

Оптужени: Тако је.

Претседник: У реду. Да ли је могућа и обрнута ситуација, да је закључен мировни уговор а да рат „Виа факти“ не престане?

Оптужени: Могуће је. То су побуна, то није прави рат.

Претседник: Је ли убијање, пуцање из пушака и топова сматрате за рат или за побуну?

Оптужени: Ако је закључен мир а настављају се борбе онда су одметници.

Претседник: Како би разумели у том случају да су Немци приликом повлачења из деветог маја, оставили један део немачких

трупа распоређен у мале чете сакривене по територији Југославије. Да ли је то, иако је закључено примирје у Берлину, рат, продужење рата у другом облику или је то, како ви кажете, побуна?

Оптужени: То је за мене одметништво, побуна.

Претседник: У реду. Још нешто. Да ли је за вас одметништво да после закључења примирја у Берлину деветог маја један приличан број трупа фашистичке Немачке није хтео да положи оружје него се напротив борио са јединицама савезника, специјално са Црвеном армијом. Да ли то сматрате као рат или као побуну?

Оптужени: То је тешко одговорити генерално, не знам на шта се односи.

Претседник: Односи се на ту ситуацију.

Оптужени: Ако је у великим размерама, ако карактерише ратне операције онда је продужење. Ако није великих размера, онда је одметништво.

Претседник: Ви се разумете шта су ратне операције, колики је потребан опсег операција, да би се оне назвале ратне операције. Објасните, када по вашем мишљењу постоје ратне операције?

Оптужени: То зависи о обиму, ако има организација, ако има снабдевање ако је у таквим размерама да прави утисак правог рата, праве борбе већег стила. Ако се трупе повуку у непроходне пределе и местимице нападају, герилски рат, онда су то одметници.

Претседник: У реду. Да ли ви сматрате, ако би једна велика земља као што је Немачка била од 70-80 милиона заратила против једне мале земље, као што је рецимо Белгија или Холандија, Данска, свеједно која, или Норвешка и окупационе трупе прешле читаву Норвешку, но правог фронта, у војничком смислу није нигде било, ни на једном месту, јер га просто није било зато што је с једне стране огромна армија, а с друге стране много мања, да ли ви сада поступак рецимо Норвежана који руше комуникације, убијају Немце на сваком месту, руше ратне објекте, пале бродове итд. сматрате као побуну у односу према Немцима или сматрате као продужетак рата рецимо Норвешке и Немачке.

Оптужени: Ја мислим да је то продужење рата.

Претседник: О добро, дошли смо. Да ли ви после закључења примирја у нашој отаџбини остатак усташа, љотићеваца, четника и осталих сарадника окупатора, ово вам подвлачим, сарадника окупатора, савезника окупатора, јер сте малочас рекли да су му сви савезници, да ли то сматрате продужењем рата или не?

Оптужени: Ја сматрам да је то одметништво, то није продужење рата.

Претседник: Суд ће ценити та ваша излагања да сте ви сваке две минуте контрадикторни и да себи дозвољавате смешну ситуацију.

Оптужени: Питања су таква.

Тужилац: Врло незгодна питања, али истрага их мора рашчистити.

Оптужени: Питања нису тако.

Претседник: Молим вас лепо, да ли је тачно, ако је закључено примирје у погледу главног непријатеља, фашистичке Немачке, а

није закључено иримирије у погледу њених помагача, сателита и сарадника, да ли је истовремено прекинут рат, престао рат и у односу на друге?

Оптужени: Немачки сателити били су: Италија, Бугарска и Мађарска.

Претседник: А Недић?

Оптужени: То нису сателити.

Претседник: А усташе?

Оптужени: То су помагачи, они не могу да воде рат.

Претседник: Како не могу.

Оптужени: Не може Недић да води рат.

Претседник: Због чега не може Недић да води рат?

Оптужени: Није он држава.

Претседник: А по вашем може само држава да води рат?

Оптужени: Да.

Претседник: Набројите елементе државе.

Оптужени: Елементи су: држава, народ, територија и организација државне власти.

Претседник: Па хајде сада у светлости тог вашег учења о држави посматрајмо Недића и посматрајмо једно место на којем се појаве трупе, ... територија... становништво... дошла војска, поставе се команде, организује власт...

Оптужени: То није држава.

Претседник: А шта је по вашем држава.

Оптужени: Молим?

Претседник: Шта је држава? Питам вас због тога што је ви фактички настојите, ви сте тога свесни, него покушавате неким правним формулацијама да изврдавате ствар, то јест ви сте у моменту док рат „виа факти“ није престао тражили демобилизацију. О томе сведочи ваш проглас.

Оптужени: У то време је влада већ издала први закон о демобилизацији.

Претседник: То ће се утврдити из „Службеног листа“ који је предложено да се проведе као доказ у доказном поступку.

Оптужени: Ја молим мог браниоца да нађе тај лист.

Тужилац: Ви сте у исказу приликом истраге рекли да сте били пред Народном скупштином оптужен што сте као министар правде скинули секвестар са имања грофа... из Доњег Михољца итд. (Набрајају се случајеви где је оптужени био већ пре у старој Југославији тужен због криминалних дела и то све у питању дизања неоправданих секвестара са имања велепоседника).

Претседник: (Пита тужиоца): Чему то?

Тужилац: Да се види какав је Марковић човек...

Судија Лаковић: Рекосте да ову вашу студију о Хрватима нисте никоме давали на читање.

Оптужени: Никоме.

Судија Лаковић: Јесте ли давали или не?

Оптужени: Не.

Судија: А откуда онда она замерка и критика у којој се каже да сте се ви огрешили о Хрвате. Ево, то има у једном писму.

Оптужени: Ја то писмо нисам читао.

Судија: Ми ћемо то писмо вама прочитати. Дакле, према овоме ви сте ту књигу ипак некоме давали на читање.

Оптужени: Да ли у писму пише да је он читао ту студију?

Судија: Како би могао дати мишљење?

Оптужени: Молим вас да ли пише да је читао? Могао је да чује да ја пишем.

Судија: Тешко би било да се подвргне критици оно што се чује.

Претседник: Ево шта пише у писму: „Прочитао сам одломак ваше студије о Хрватима ...”

Оптужени: А, ха, одломак. Ко је писао то писмо, молим лепо?

Претседник: Неки Д. Аватић. Изволите погледајте.

Оптужени Марковић (прилази претседничком столу ставља наочаре и чита): Д. Аватић... Не знам ко је тај. Имам много пријатеља.

Судија: Ко је био у Србији кад сте ви писали меморандум. *Ко је држао Србију септембра месеца 1944 године?*

Оптужени: *Народноослободилачка војска.*

Судија: *Чије су снаге држале Србију 1944 Године?* Је ли било Немаца?

Оптужени: Било је.

Судија: Како ви објашњавате у вашем меморандуму овакву реченицу: „Комунистички подухват да се освоји Србија ...”, од кога да се освоји Србија, од Немаца?

Оптужени: То је један израз који сам употребио, видим и ја, наопако.

Судија: У брошури, студији о Хрватима, говорили сте да су се Хрвати отцепили од Југославије. Ко је раздробio Југославију?

Оптужени: Немачка.

Судија: Јесу ли Хрвати имали своје воље и је ли одлучивала воља Хрвата о отцепљењу у Југославији?

Оптужени: Ја сам после видео из проверавања да хрватски народ није то урадио.